

«БІБЛІОТЕКА ВИХОВАТЕЛЯ
ДИТЯЧОГО САДКА»

А. І. Михайлова, Е. М. Кушнарєнко,
Н. В. Губанова

Організація роботи з дітьми різновікових груп

- Модель організації роботи
- Оптимальний режим
- Організація освіти та виховання
- Керування діяльністю
- Робота з родиною
- Сценарії занять та свят

Для роботи з дітьми
трьох — шести років

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

**«БІБЛІОТЕКА ВИХОВАТЕЛЯ
ДИТЯЧОГО САДКА»**

А. І. Михайлова Е. М. Кушнарєнко
Н. В. Губанова

Організація роботи з дітьми різновікових груп

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК
ВЕСТА
2008

УДК 74.104
ББК 373.21
М69

Серію «Бібліотека вихователя дитячого садка» засновано у 2005 р.

Видано за ліцензією ТОВ Видавництво «Ранок»

Рецензенти:

Водолога Н. В., ст. викладач кафедри педагогіки і психології КЕГІ
(м. Краматорськ)

Кузмінська І. В., методист Пролетарського
навчально-методичного центру м. Донецька

Михайлова А. І.

М69 Організація роботи з дітьми різновікових груп: Методичний посібник для вихователів дошкільних закладів / А. І. Михайлова, Е. М. Кушнарєнко, Н. В. Губанова. — Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2008. — 64 с. — (Серія «Бібліотека вихователя дитячого садка»).

ISBN 978-966-08-2703-5

Посібник допоможе педагогам, які працюють у різновікових групах, організувати життєдіяльність дітей. У матеріалах увагу акцентовано на оптимальному поєднанні загальних вимог сучасної дошкільної освіти з конкретними умовами виховання в одній групі дітей різного віку.

Рекомендовано вихователям, методистам дошкільних навчальних закладів.

УДК 74.104
ББК 373.21

Навчальне видання

Бібліотека вихователя дитячого садка

*МИХАЙЛОВА Алла Іванівна, КУШНАРЕНКО Ернелія Михайлівна,
ГУБАНОВА Наталія Василівна*

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ДІТЬМИ РІЗНОВІКОВИХ ГРУП

Методичний посібник для вихователів дошкільних закладів

А3037У. Підписано до друку 10.10.2007. Формат 60х90/16. Папір друкарський.
Гарнітура Шкільна. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 4,0.

ТОВ «Веста». Свідоцтво ДК № 2540 від 26.06.2006. 61064 Харків, вул. Бакуніна, 8А.

Адреса редакції: 61145 Харків, вул. Космічна, 21а.

Тел. (057) 719-48-65, тел./факс (057) 719-58-67.

Для листів: 61045 Харків, а/с 3355. E-mail: office@ranok.kharkov.ua

З питань реалізації звертатися за тел.: у Харкові — (057) 712-91-46, 712-91-47;
Києві — (044) 599-14-53, 417-20-80; Донецьку — (062) 304-67-02; Житомирі — (0412) 41-27-95;

Дніпропетровську — (0562) 43-46-95; Львові — (032) 233-53-39;

Сімферополі — (0652) 22-33-03; Тернополі — (0352) 26-86-94, 53-32-01.

E-mail: commerce@ranok.kharkov.ua

«Книга поштою»: 61045 Харків, а/с 3355. Тел. (057) 717-74-55.

E-mail: pochta@ranok.kharkov.ua

www.ranok.com.ua

© Михайлова А. І., Кушнарєнко Е. М.,
Губанова Н. В., текст, 2008

ISBN 978-966-08-2703-5

© ТОВ Видавництво «Ранок», 2008

Вступ

Освіта — підґрунтя розвитку особистості, суспільства, нації й держави, визначальний чинник політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства, стратегічний ресурс поліпшення загального добробуту, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету й конкурентоспроможності держави на міжнародній арені.

У системі освіти України відбуваються докорінні зміни. Зокрема, це стосується розвитку й демократизації національної системи освіти: розроблення законодавства, творення вітчизняних підручників і педагогічної преси, оновлення змісту освіти, насамперед у соціогуманітарній сфері, варіативність мережі навчальних закладів і освітньо-професійних програм. Усі ці зміни зачіпають і сферу дошкільної освіти.

Реформування дошкільної освіти, зменшення кількості дошкільних закладів, а також ініціатива батьків спричинили виникнення різновікових груп як у сільських дитсадках, так і в міських багатокомплектних дитячих навчальних закладах. Сьогодні кожна шоста дитина виховується в групі, яка об'єднує дітей різного віку.

Праця зі змішаними віковими групами є достатньо складною, тому вона вимагає від вихователя професійної майстерності високого рівня, знання специфіки одночасної роботи з дітьми різного віку, уміння співвідносити програмові вимоги з індивідуальними особливостями вихованців, здатності розуміти й бачити кожного малюка, а також усю групу в цілому.

Практика виховування дітей у різновікових групах має багато позитивних рис. У процесі роботи з дітьми різного віку педагогові легше відійти від уніфікації й приділяти більше уваги індивідуально зорієнтованому вихованню, а опосередковано — через старших дітей — передавати молодшим набутий досвід міжособистісних взаємин, інформацію про норми та правила поведінки, валеологічні навички; розвивати розумово. Саме старші діти є для малят зразком людських взаємин, навчають їх норм і правил поведінки, допомагають вихователям прищеплювати молодшим гігієнічні навички.

На жаль, останнім часом не виходили з друку нові методичні посібники й підручники з організації навчання та виховання дітей у різновіковій групі дитячого садка. В арсеналі вихователів поки що наявні тільки класичні підручники. У спеціальних періодичних виданнях «Дошкільне виховання» й «Дошкольное

воспитание» робота в різновіковій групі висвітлюється тільки через заняття та дидактичні ігри. Хоча в журналі «Дошкільне виховання» вже з'являються матеріали, які дають вихователю конкретні поради, методичні рекомендації з організації роботи в змішаній віковій групі, цього недостатньо для відповіді на безліч питань і для розв'язування проблем, що виникають у роботі практиків із різновіковими групами дітей.

У Донецьку створено обласну творчу групу, яка ставить собі за мету надавати практичну допомогу педагогам дошкільних закладів і можливість вибору конкретних інноваційних ідей, технологій, форм, методів та заходів роботи з дітьми в різновікових групах. Ця творча група зосередила увагу на праці над проблемою «Інноваційна діяльність педагогів у роботі з дітьми різновікових груп дошкільних закладів» у таких напрямках:

- сучасні підходи до основних принципів комплектування різновікових груп;
- створення моделі організації роботи в різновіковій групі;
- алгоритм життєдіяльності малюків у різновіковій групі;
- критерії добирання режиму життєдіяльності;
- розроблення структури варіативних занять із різних видів дитячої діяльності з ігровим підходом;
- розроблення конспектів пізнавально-розвивальної діяльності.

Результати дослідницько-практичної діяльності дозволили поповнити методичну скарбничку вихователя різновікової групи узагальнювальними матеріалами з таких питань:

- різновіковий колектив як умова природного, гармонійного розвитку дитини;
- основи взаємодії дітей і формування комунікації;
- організація пізнавально-розвивальної діяльності;
- особливості проведення фронтальних, підгрупних, індивідуальних занять;
- дидактичні, інтелектуальні ігри як форма організації навчання;
- музично-педагогічний процес;
- поради щодо створення умов оптимального розвитку малюка;
- розвивальне предметне середовище як провідна умова реалізації завдань освіти;
- ідеї вальдорфської педагогіки в життєдіяльності різновікових груп;

- формування повноцінного досвіду спілкування й ігрової діяльності;
- сценарії святкових і розважальних заходів.

Працюючи у сфері творчого пошуку оригінальних виховних ідей, технологій, форм і методів інноваційної діяльності, члени групи намагалися перевести систему освіти з режиму функціонування в режим розвитку. У практичній діяльності вихователів втілено такі інноваційні ідеї й технології: особистісно зорієнтоване навчання та спілкування; технологія модульно-розвивального навчання; диференціація творчих здібностей дітей; індивідуалізація й диференціація змісту виховання; технологія розвивального навчання, життєтворчості; педагогіка індивідуального прогнозу здоров'я малюка та ін.

Інтегративний характер розвитку різновікової групи зміщує акценти з виховання й навчання на розвиток особистості. Педагог розвиває дітей, діти, у свою чергу, розвивають педагога, тому перед вихователями завжди стоїть завдання створювати доброзичливу атмосферу під час взаємодії, сприяти розвиткові дитячої спільноти, приділяти більше уваги комфортному становищу малят, організації умов для налагодження в групі взаємодопомоги. Чималої уваги потребує індивідуалізація освіти.

Ще одне важливе завдання для роботи в різновікових групах — організація взаємодії вихователів і батьків, спрямованої на активну участь родини в життєдіяльності дітей, спільне переживання всіх подій.

Розв'язання всіх цих завдань обласною творчою групою м. Донецька відображено в матеріалах цього посібника. Практичний матеріал збірника, спрямований насамперед на оптимальний розвиток кожної дитячої особистості, може бути корисним педагогам дошкільних навчальних закладів, щоб створити потрібні умови під час роботи з малятами в різновікових групах.

*А. І. Михайлова,
методист кабінету дошкільної освіти ОблППО*

РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ В РІЗНОВІКОВІЙ ГРУПІ

Модель організації роботи в різновіковій групі

Модель організації роботи в різновіковій групі містить кілька компонентів.

1. Створення різновікової групи.

- Готування педагогічних кадрів до роботи в різновіковій групі (педагоги мають знати програму всіх вікових періодів, розуміти логіку викладу матеріалу для різних вікових груп, бути самостійними в плануванні змісту дитячої діяльності, брати до уваги рівень розвитку, застосовувати творчий підхід, шукати інноваційні технології та методики освітньої діяльності).
- Добір обслуговуючого персоналу (обслуговуючий персонал мусить розуміти специфіку роботи, бути готовим до виховної та педагогічної діяльності, розумітися на особливостях психологічного розвитку дошкільників).
- Установлення принципів комплектування дитячих груп (на основі віку та індивідуальних особливостей розвитку, з огляду на родинні стосунки, зацікавленість малюків тією чи іншою діяльністю, фінансові можливості батьків тощо).
- Уміння визначити тип сформованої групи: за віковими ознаками, контрастний чи суміжний за віком.

2. Установлення оптимального режиму життєдіяльності дітей.

- Уміння коригувати програмові вимоги залежно від типу сформованої різновікової групи.

3. Створення розвивального предметного середовища.

- Уміння виділяти елементи предметного середовища, які позитивно або негативно впливають на розвиток дитини.
- Уміння активізувати елементи середовища, які впливають позитивно, і нейтралізувати негативні.

4. Організація виховного процесу.

- Науково-методичне забезпечення.
- Діагностика розвитку дітей, створення індивідуальних програм розвитку.

- Організація пізнавально-розвивальної діяльності.
- Реалізація принципів керівництва ігровою діяльністю.
- Установлення критеріїв продуктивної діяльності.
- Урахування наукових підходів до організації спілкування між дітьми.

5. Визначення пріоритетів у роботі з родиною.

- Координація дій родини і дитячого садка в процесі виховної діяльності.

Погляд практиків на комплектування різновікових груп

Комплектування різновікових груп — справа відповідальна. Передусім вона потребує цілеспрямованого психологічного готування вихователів і їхніх помічників — батьків. Для успішної роботи в різновіковій групі необхідно залучати до співпраці з дошкільним закладом родини й орієнтувати помічника вихователя на педагогічну діяльність, а не тільки на власне технічну. Із цього погляду актуальною є проблема підвищення психологічної компетентності вихователя. Педагог мусить навчитись уважно спостерігати за дітьми, відзначаючи різні етапи їхніх стосунків; аналізувати обставини, що виникають; оцінювати індивідуальний розвиток малюків на підставі спільних досягнень групи; створювати індивідуалізовані програми навчання. При цьому вихователь має сприймати інформацію про дітей не як сталу, незмінну, а як динамічну характеристику.

Другою вимогою в процесі творення різновікових груп є зважання на основні принципи комплектування групи, які коротко проаналізовано в табл. 1.

Основні принципи комплектування різновікових груп

Таблиця 1

Принцип комплектування	Тип груп	Позитивне	Проблематичне
На основі індивідуальних особливостей дошкільників	Різнорічкові групи, у які об'єднано дітей від	Більш ефективною стає індивідуальна робота, налагоджується передавання	Позитивних результатів можна досягти лише за умови психологічної сумісності дітей. Життя таких груп ускладнюється

Продовження таблиці

Принцип комплектування	Тип груп	Позитивне	Проблематичне
зі значною різницею у віці (контрастне комплектування)	наймолодшого до старшого віку	побутового й навчального досвіду від старших дітей до молодших, створюється атмосфера психологічного комфорту	в разі великої наповнюваності (15—20 дітей). Це потребує значної перебудови в роботі технічного персоналу. Існує загроза надмірної опіки старшими молодших дітей: перші виявляють авторитарність, а другі відчують несамостійність
На основі індивідуальних особливостей дітей, близьких за віком (суміжне комплектування)	Змішані групи близьких за віком дітей (наприклад, молодша та середня, старша й підготовча)	Легко дотримуватися режиму життя дошкільників і ритму роботи дитячого садка. До того ж, у таких групах педагогові легше використовувати колективно зорієнтовані методи навчання	Складно створити гнучку систему виховання й навчання, де взято до уваги індивідуальні особливості дітей. Дотримування принципів психологічної сумісності відіграє тут вирішальну роль у досягненні успіху. Тому необхідним є кваліфіковане вивчення індивідуальних особливостей розвитку дитини під час прийому та подальшої адаптації в групі
На основі родинних стосунків	Різновікові групи, у яких об'єднано братів і сестер	Дітям гарантоване відчуття захищеності, емоційної безпеки як у період адаптації, так і протягом усього часу перебування в дошкільному закладі. Це сприятливо впливає на різнобічний розвиток малюків:	Проблеми криються в розвитку самостійності молодших дітей і в можливості старших займатися якою-небудь діяльністю або спілкуватися відповідно до вікових інтересів. Вихователь і його помічник мають уміти коригувати такі ситуації

Закінчення таблиці

Принцип комплектування	Тип груп	Позитивне	Проблематичне
		фізичний, розумовий, соціально-психологічний тощо	

Який із запропонованих напрямів комплектування є найкращим? На це питання не варто відповідати, тому що всі принципи мають однакове право на існування. Визначальну роль відіграє специфіка певного дошкільного закладу: територія, соціальне оточення, вимоги батьків, підготованість педагогічного колективу. Рекомендувати можна тільки одне: обираючи принцип комплектування, зважайте на проблемні моменти й вирішуйте колегіально, що треба зробити для їх подолання.

РОЗДІЛ 2. ОПТИМАЛЬНИЙ РЕЖИМ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДИТИНИ

Критерії добору режиму життєдіяльності

Режим дня в різновіковій групі зумовлюють насамперед тип комплектування групи, кількість дітей та їх віковий склад.

Часові параметри режиму визначаються відповідно до норм Програми. Складаючи режим дня, слід перелічити всі режимні процеси, а потім виділити потрібну кількість вікових підгруп. Далі, спираючись на рекомендації Програми, треба визначити часові відрізки режимного процесу для кожного віку. Докладний аналіз дозволить визначити одночасність і неодноразовість режимних процесів та впорядкувати послідовність дій дорослих і дітей.

У формуванні змісту режиму дня необхідно передбачити низку моментів.

1. Зважати:

- на вікові особливості дітей;
- стан фізичного та психічного здоров'я;
- працездатність протягом дня й усього тижня;
- сезонні та погодні умови;
- тип дошкільного закладу;
- час зайнятості батьків.

2. Чергувати різні види діяльності і відпочинку в період, коли діти не сплять.

3. Дотримуватися природної послідовності й поступового переходу від одного виду діяльності до іншого.

4. Виробити оптимальне співвідношення періодів активності і сну протягом дня.

5. Укласти режим, однаковий для всіх дітей:

- у разі суміжного віку за основу береться режим старших дітей;
- для групи, у якій зібрано дітей відмінних вікових груп (від 3 до 7 років), береться режим для середнього віку;
- можливим є відхилення в режимних процесах на 5—10 хв, в окремих випадках — на 20 хв.

6. У процесі організованої діяльності передбачити чергування малюків.

7. Проводити режимні процеси спочатку з молодшими, а потім зі старшими дітьми.

Алгоритм життєдіяльності дітей у різновіковій групі

I. Ранкове приймання.

- 1) Створення спокійного й радісного настрою на весь день — «хвилинки входження в день», «етюди душі».
- 2) Організація різних видів діяльності згідно з інтересами маляток і спільної діяльності старших дітей із молодшими.
- 3) Створення умов для формування культурно-гігієнічних навичок, самостійності, організованості, культури поведінки, працьовитості в різновіковому колективі.
- 4) Робота з «екраном настрою» (середні—старші групи).
- 5) Індивідуальні пізнавально-розвивальні діалоги.

II. Ранкова гігієнічна гімнастика.

- 1) Її проводять спочатку з молодшою підгрупою, потім — зі старшою.
- 2) Якщо немає умов для окремого проведення, гімнастику виконують усі діти одночасно:
 - до уваги беруться різні можливості дітей, молодші закінчують гімнастику раніше;
 - різними є вимоги до якості, темпу, тривалості вправ (старші починають вправу, показують її малятам, після чого ті приєднуються до виконання гімнастики);
 - складніші вправи слід планувати наприкінці сеансу гімнастики, коли малята вже не беруть участі в ній.

III. Організація вмивання, харчування.

- Усе потрібне для організації харчування має бути готовим на той момент, коли діти починають мити руки.
- Дітей умивають і розсаджують за столом поступово, починаючи з молодших і тих, хто їсть повільно.
- Діти молодшої та середньої підгруп за столом не затримуються: вони виходять, закінчивши їсти; старші виходять тоді, коли закінчують їсти всі товариші по столу.
- Вихователь керує більшістю групи, а його помічник спостерігає за меншою кількістю дітей. Протягом дня в полі зору вихователя мусять перебувати діти всіх вікових підгруп.
- Порядок обслуговування дітей, а також вимоги до них вихователя та його помічника мають бути однаковими й незмінними.

IV. Прогулянка.

- Її розпочинає помічник вихователя з дітьми молодшої підгрупи, а потім до них приєднується решта малюків у супроводі вихователя.
- Створюються умови для різноманітної зайнятості всіх малят (гра, праця, спостереження, самостійна діяльність, індивідуальне спілкування).
- Рухливі ігри з молодшими дітьми проводяться в середині прогулянки, зі старшими — відразу після виходу на вулицю або наприкінці прогулянки.
- Доцільними є спільні рухливі ігри дітей суміжного віку, при цьому можливе проведення ігор з усіма малюками (залежно від мети та фізичного навантаження).

V. Організація денного сну.

- Необхідно створити умови для швидкого засинання й спокійного сну молодшої підгрупи (музика, ароматерапія).
- Старша підгрупа лягає спати пізніше й підіймається раніше (дбаючи про те, щоб не розбудити малят).

VI. Друга половина дня.

- Проводяться гімнастика прокидання, гартувальні процедури для старших дітей, різні види масажу.
- Старші діти застеляють ліжка, виконують гігієнічні процедури, разом із вихователем організують ігри.
- Молодша підгрупа під керівництвом помічника вихователя виконує гімнастику прокидання, гартувальні й гігієнічні процедури, потім приєднується до старшої підгрупи.
- Малят запрошують на полуденок раніше від старших дітей.
- Створюються умови для різноманітної діяльності малюків залежно від комплектації групи.

РОЗДІЛ 3. РОЗВИВАЛЬНЕ ПРЕДМЕТНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ГОЛОВНА УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ЗАВДАНЬ

Розвиток малюка залежить від організації його виховання та від оточення, у якому він живе,— монотонного, одноманітного, стандартного чи різноманітного, насиченого, неординарного. Саме тому предметно-просторове середовище розглядається як основна умова своєчасного й різнобічного розвитку дитини.

Для того щоб дошкільне дитинство кожного малюка було радісним, змістовним, цікавим і щасливим, у дитячому садку створюються відповідні умови. Забезпечення повноцінного розвивального предметного середовища та відповідної позиції вихователя в організації діяльності дітей — основні засоби реалізації завдань програми.

Згідно із загальними психологічними та педагогічними вимогами до середовища, у якому розвивається малюк, предметно-просторова організація приміщень дитячого закладу та прилеглої до нього зеленої ділянки має забезпечувати різнобічний розвиток, емоційний комфорт дітей, відповідати їхнім інтересам і потребам. Цього можна досягти в такий спосіб.

1. Створити повноцінне соціальне середовище розвитку малюка, тобто умови для спілкування дітей різного віку між собою та з дорослими.

2. Створити в групі затишну атмосферу, яка нагадує родинну.

3. Виділити та обладнати спеціальні приміщення для різних видів дитячої діяльності (студія образотворчого мистецтва, кімната казок, кімната природи тощо).

4. Створити в групових приміщеннях умови для необхідного балансу спільної та індивідуальної діяльності дітей, серед них і «куточки усамітнення».

5. Відповідно обладнати й використовувати ділянку дитячого закладу, що дозволяє організовувати різноманітні форми педагогічної роботи з дітьми на прогулянці та сприяє реалізації різних видів їхньої активності. (На жаль, сьогодні в більшій частині дитячих закладів недостатньо ефективно використовують ділянки в педагогічному процесі, обмежуючись традиційними прогулянками та рухливими іграми.)

6. Поліфункціонально використовувати ігровий, спортивний та інший інвентар, орієнтуючись на його доступність, зручність і безпеку.

До предметного середовища дитячого закладу належить, зокрема, ділянка, що має відповідні природні й архітектурні елементи: зелені насадження, сад, город, екологічну стежинку, різноманітне устаткування ігрових і спортивних майданчиків, місце для ігор із водою та піском і т. ін.

У приміщенні дитячого закладу є: зимовий сад, екологічна кімната (чи кімната природи), лабораторія, бібліотека, картинна галерея, студія образотворчого мистецтва, театральна студія, кімната праці (художньої, ручної), майстерня, комп'ютерний клас (або окремі комп'ютери), музичний і спортивний зали, басейн, коридори, рекреації (місця для відпочинку) тощо.

Розвивальне предметне середовище групи організують згідно з традиційними дитячими видами діяльності: грою, малюванням, ліпленням, конструюванням. Там також має бути обладнання для самостійної пізнавальної активності й фізичних вправ (це відповідний спортивний інвентар, матеріали для дидактичних вправ, книжки, альбоми та ін.). Дбаючи про створення розвивального предметного середовища в різновіковій групі, вихователь має чітко усвідомлювати функції цього середовища в педагогічному процесі та брати їх до уваги, організуючи діяльність дітей. На нашу думку, функції розвивального предметного середовища є такими:

1) уможливлення самоорганізації діяльності дітей на ґрунті вільного вибору;

2) стимулювання інтересів малюків, розвиток їхньої творчої активності в різних видах діяльності: грі, конструюванні, образотворчості, вільному експериментуванні з різноманітними матеріалами;

3) можливість спілкування з дітьми різного віку;

4) удосконалювання здібностей і вмій через самостійну активність у роботі з матеріалами та предметами.

У різновікових групах, як показує досвід, доцільно мати:

— природний матеріал, складений у кошики або коробки: шишки, жолуді, каштани, черепашки, камінці, шматочки деревини, матеріал для виготовлення ікебани;

— залишки підручного матеріалу: клаптики тканини, дріт, нитки, ґудзики, моточки вовни, шматочки хутра, деталі технічних приладів;

— іграшки всіх видів: пластмасові, із тканини, ниток, металу, пінопласту, поролону, хусточок (ляльки без обличчя);

- коробки різних розмірів (для споруджування об'ємних форм);
- меблі дерев'яні;
- свічки парафінові й воскові;
- традиційні й нетрадиційні тренажери: «стежинки здоров'я» і т. ін.;
- куточок рухів із гімнастичним приладдям;
- технічний куточок: предмети, зібрані з набору «Конструктор», у яких бракує частин.

Таким чином, вихідні умови забезпечення різнобічного розвитку й активності дитини, яку виховують у дитячому садку,— це розвивальне предметне середовище, здатне забезпечити соціально-культурне становлення дошкільника, і така організація педагогічного процесу, завдяки якій кожний малюк має умови для різних видів діяльності, зокрема для виявлення своїх здібностей, набування життєвого досвіду, повноцінного особистісного буття, зародження дитячої спільноти.

РОЗДІЛ 4. ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ В РІЗНОВІКОВІЙ ГРУПІ

Створення умов для оптимального розвитку кожної дитини

Для того щоб педагогічна діяльність вихователя в різновіковій групі мала ознаки творчого пошуку, породжувала педагогічні знахідки та приводила до бажаного результату, пропонуємо кілька порад.

Порада перша: усвідомлюйте, що організація діяльності — визначальна умова досягнення мети й результативності. Кожний вид діяльності в різновіковій групі потребує завчасного готування та продуманої організації. Подаємо кілька форм і прийомів організації ігор, трудової, навчальної, освітньої діяльності:

- а) послідовна (роботу розпочинають старші діти, через певний час до неї залучають і менших);
- б) одночасна (роботу розпочинають усі діти водночас, через деякий час молодші закінчують її, а старші продовжують працювати);
- в) роздільна (кожна підгрупа зайнята своєю діяльністю з відмінним змістом).

Діяльність може бути однаковою, але з різним програмовим змістом для кожної підгрупи. Показувати щось або пояснювати молодшим дітям може старша дитина. Щоб регулювати фізичне навантаження, використовують «знаки-мітки» (фішки, наголовники, значки-малюнки) для кожної дитини певної вікової підгрупи. Наприклад, не руйнуючи темпоритмічного малюнка музичного супроводу заняття фізкультурою або рухливої гри, ми зменшуємо навантаження для молодших дітей: «сонечка» сідають на луці, вітаються з квітами й травами, а «жучки» летять далі в ліс.

Порада друга: забезпечте оптимальну активність дітей кожної вікової підгрупи і кожного малюка зокрема, щоб спільна діяльність була не тільки цікавою, але й корисною. Пасивність, що виявляється також і в грі, може стати причиною гальмування в розвитку взаємин, відмови від участі в спільній діяльності.

Якщо діти самі не знаходять заняття, то вони нудяться. Педагог має виявити причини цього, серед яких можуть бути такі:

- а) дошкільникові не вистачає знань для розвитку сюжету, дії;

- б) дитині бракує досвіду та вражень про об'єкт;
- в) малюки мають не дуже гарні стосунки, сваряться;
- г) у дошкільників недостатнім є соціальний досвід взаємодії в групі з різним рівнем прихильності (друзі; ті, до кого дитина ставиться байдуже чи неприязно).

Виявивши причину, визначаємо шляхи її усунення.

Порада третя: зважайте на індивідуальні, вікові й статеві особливості дітей.

Якщо дошкільники мають бажання розпочати гру, вихователь має поставитися до цього уважно, допомогти організувати забаву. Тоді наміри дітей втіляться якнайкраще і кожний малюк буде задоволений. Натомість хаотичний розподіл ролей може призвести до непорозумінь, коли один партнер не вміє щось робити, чогось не розуміє, не знає (наприклад, динамічні ролі не під силу млявій, неуважній, незграбній дитині), а інший потребує цих знань і вмінь. Виникне якщо не конфлікт, то роздратування, незадоволення, іронія. Роль, що потребує витривалості, ініціативи, готовності ризикувати, сміливості, а інколи й героїзму, у хлопчика може викликати захват, але буде менш цікавою для дівчинки. Тому треба брати до уваги таке:

- а) підкреслюючи позитивність кожної ролі, розподіляйте їх залежно від бажань і можливостей дітей;
- б) у разі труднощів у розвитку гри переводьте малюків на іншу діяльність або гру, а потім навчайте дітей того, чого вони не знають;
- в) не можна вимагати від старших дітей, щоб вони постійно гралися з молодшими, бо старші мають право на більш складні сюжети в компанії однолітків. Тільки діяльність зі своїми ровесниками в одній віковій групі дає малюкам змогу повністю розкрити свої можливості й здібності;
- г) у разі ускладнення взаємин, щоб запобігти конфліктній ситуації та нейтралізувати незручності, використовуйте власний арсенал словесних та практичних прийомів педагогічного впливу (жарт, зауваження, дотик, схвалення, порівняння, заохочення, інтонація тощо). Майстерність їх застосування полягає в тому, щоб не принизити гідності жодної дитини.

Порада четверта: уникайте змагальних ігор. Перемога або поразка може небажано вплинути на взаємини між дітьми: старші скаржаться на повільність, брак уміння, недостатню мобільність молодших; виправдовують поразку тим, що в їхній команді більше молодших дітей або переважають дівчатка (хлопчики). На думку

дошкільників старшої підгрупи, саме це впливає на результат змагання. Діти ще не навчилися гідно програвати і вигравати. Поразка викликає неприязнь, сльози, осуд, протистояння, агресивність, і взаємини в грі неминуче поширюються на стосунки в реальному житті.

Отже, робота з дітьми в різновіковій групі вимагає від педагога створення таких умов оптимального розвитку кожної дитини, які забезпечують їй комфорт, повагу, упевненість у собі. Це стає запорукою формування доброзичливих взаємин між дітьми різного віку.

Організація пізнавально-розвивальної діяльності

Навчання дітей в умовах різновікової групи будується на основі загальних положень дошкільної дидактики. Навчальний процес організують за єдиними, розробленими для багатокomплектних дитячих садків програмою й методикою.

У цілому зміст і методи, що їх застосовують для роботи в одновікових групах, певною мірою можна використовувати й у різновікових, хоча здебільшого це потребує деякої корекції. Педагогові слід добре продумати, як найбільш доцільно поєднати спільні ігри, спостереження, працю молодших і старших із тими видами діяльності, що переважають у роботі з малюками одного віку.

У дитячих садках використовують фронтальні, групові й індивідуальні форми організації педагогічного процесу, які дозволяють по-різному будувати стосунки педагога з дітьми та дітей між собою.

Фронтальне навчання, як правило, породжує авторитарний стиль спілкування, оскільки можливості безпосереднього контакту з малятами при цьому дуже обмежені. У ході групового навчання, що охоплює 8—12 дітей, між педагогом і малюками встановлюється більш тісний зв'язок, який базується на діалозі. Фронтальні форми роботи дають педагогові змогу впливати водночас на велику кількість дітей. На перший план тут виходить взаємодія вихователь — група. Завдання, пропонувані вихованцям, кожна дитина може зрозуміти й сприйняти як особисте звернення до неї. Зрозуміло, що в умовах різновікової групи не просто сформулювати навчальне завдання так, щоб воно відповідало рівневі розвитку всіх малят. Молодші діти, як правило, погано сприймають завдання, не звернені до них безпосередньо, а коли й сприймають, то не завжди правильно їх розуміють і тому часто тлумачать по-своєму.

Таким чином, практика показує, що в разі застосування фронтальних форм роботи в різновіковій групі ділові стосунки встановлюються в педагога тільки з найбільш активними й самостійними дітьми. Решта вихованців або повторює дії своїх товаришів, або підміняє завдання відповідно до свого розуміння.

Виявлено, що на фронтальних заняттях доцільніше розв'язувати більш загальні навчальні завдання, а конкретніші — на заняттях з однією групою дітей.

Плануючи спільні заняття, слід дотримуватися певних вимог:

1) разом з усіма підгрупами проводити лише такі заняття, на яких можна забезпечити дотримання організаційних і педагогічних вимог (наприклад заняття з образотворчої діяльності, математики, деякі заняття з розділів «Дитина і навколишній світ», «Рідна природа»);

2) заняття з навчання грамоти проводити тільки роздільно, оскільки під час них діти потребують постійного керівництва вихователя, а новий матеріал чергується з виконанням вправ;

3) чітко планувати, регламентувати кожний етап, бо це одна з головних умов проведення спільного заняття;

4) уникати ситуацій, коли складний для сприйняття матеріал подається для всіх вікових підгруп; крім того, правильно визначати програмовий матеріал із погляду його сумісності;

5) дбати, щоб матеріал, підготований до заняття, містив спільні елементи для дітей усіх підгруп, бо це дає змогу об'єднати вихованців для ігор, відгадування загадок, виконання певних завдань;

6) продумувати роботу дітей різних вікових підгруп на кожному занятті (коли в одній підгрупі подається новий матеріал або закріплюються знання, то вихованці інших підгруп можуть попрацювати самостійно).

Самостійні завдання, продумані й підготовані педагогом заздалегідь, мають відповідати таким вимогам:

- активізувати розумову діяльність дітей;
- розвивати ініціативу;
- бути посильними для малят і спиратися на раніше набуті знання;
- поступово ускладнюватись;
- бути зорієнтованими на особливості як групи в цілому, так і окремих вихованців;
- бути різноманітними за формою і змістом;
- містити елементи новизни;
- мати відповідний ступінь складності для дітей будь-якого віку.

Організація самостійної роботи дошкільників передбачає також наявність великої кількості роздавального матеріалу з кожного розділу програми.

Форми та методи проведення занять із дошкільниками, стиль стосунків із малюками, безумовно, є дуже важливими елементами дошкільного виховання. Заняття — це не тільки процес передавання інформації, але передусім чинник людського спілкування, розвитку дитини, формування її особистості. Негативні наслідки занять із дошкільниками за шкільним зразком, який став основою в роботі з дітьми, відразу помітити важко, але від цього вони є не менш серйозними. Малюта стають більш організованими, оскільки звикають до того, що їх розсаджують за столом і скеровують діяльність кожного, а в педагогів з'являється впевненість, що всі діти «охоплені заходом». Проте при цьому малюки втрачають ініціативу, самостійність, слабо розвивають творчі здібності, стають менш упевненими в собі, менше спираються на свою індивідуальність, тобто розвиваються повільніше, ніж могли б. Пригадаймо, що в дошкільному віці основним механізмом соціалізації дитини є наслідування. Тому, хоч би як важко не було, у дошкільних закладах потрібно переходити від занять-уроків до занять «роби як я».

Маючи на меті залучення дітей до якої-небудь діяльності, вихователь на основі необхідного матеріалу може й сам узятися до неї. Якщо малюта не надто захопилися чим-небудь, вони обов'язково приєднаються до того, чим займається їхній вихователь. Ще краще, коли це буде схожим на казку, імпровізацію. Трохи згодом, коли дія привабить багатьох дітей, вихователів краще тихенько «вислизнути» з процесу, давши подіям змогу розвиватися по-своєму. Варіантів тут може бути безліч залежно від ситуативних чинників. Не треба боятися того, що не всі діти візьмуть у цьому участь, не всі відразу вирішать долучитися. Розвиток кожного малюка відбувається індивідуально, діти відрізняються як рівнем готовності до певної діяльності, так і ступенем упевненості у своїх силах. Якщо ж не готову внутрішню дитину почати «тягти в рай», то це тільки збільшить її опір і посилить причини, які заважали їй займатися разом з усіма.

Проведення спільних занять з усією групою спонукає молодших дітей до засвоєння нових знань і навичок. А для старших дошкільників це є своєрідним заохоченням, бо вони усвідомлюють, що знають більше, і тому почувають себе впевненішими. Однак різновіковий склад групи зменшує рівень тих труднощів, які можна дати розв'язати старшим дітям, тому що треба також забезпе-

чити доступність матеріалу для молодших; а від цього, звичайно, верхня межа знань знижується. Беручи це до уваги, дуже важливо доповнювати фронтальне навчання індивідуальною роботою. Проведення занять в окремих підгрупах розширює можливості зважання на індивідуально-вікові особливості дітей. Крім того, можна приділити більше часу розв'язанню нових, складніших завдань.

З огляду на можливість суміжного (3—4, 4—5, 5—6, 6—7 років) або контрастного (3—5, 4—6, 4—7, 5—7 років) комплектування груп необхідно чітко визначати, як краще спланувати й провести роботу, забезпечити засвоєння програмового матеріалу. Тут можна використовувати різні варіанти. У роботі з дошкільниками суміжного віку доцільно диференціювати завдання: такі, які потрібно розв'язувати лише з дітьми певного віку на заняттях в одній віковій підгрупі, і спільні для всіх малюків завдання, що розв'язуються фронтально. Взаємозв'язок між підгрупами забезпечує організація занять двох типів. Наприклад, першу половину заняття можна проводити з однією підгрупою, а потім, залучивши решту дітей, розв'язувати спільні для всіх завдання. Або навпаки: можна розпочати заняття з усією групою, потім молодші йдуть гратися, а заняття зі старшими продовжується.

Успіх заняття в різновіковій групі залежить від чітко продуманої структури й належної організації дитячого колективу. Вихователь різновікової групи повинен добре знати програму для всіх вікових груп. Доцільно протягом одного заняття поєднувати різний програмовий матеріал, продумувати, чим займатимуться діти кожної підгрупи. Не можна допускати, щоб якийсь час малята сиділи й нудьгували, чекаючи, доки дорослий скаже їм, що треба робити далі.

Доволі часто вихователь різновікової групи має проводити заняття з різних розділів програми одночасно. У такому разі потрібно стежити, щоб діяльність дітей однієї підгрупи не відволікала решту. Водночас такі заняття слід поєднувати продумано, щоб одна з підгруп мала змогу працювати самостійно, без вихователя: адже той не може одночасно пояснювати матеріал одній підгрупі та контролювати виконання завдання дітьми іншої підгрупи. Не можна, наприклад, сполучати заняття з фізкультури і бесіду або переказування художніх творів. Найкраще поєднувати заняття з розвитку мовлення і образотворчої діяльності (наприклад малювання за задумом або на задану тему). А втім, вихователь сам, з огляду на конкретні умови, вирішує, як краще об'єднати заняття в різних підгрупах.

Складність планування роботи в різновікових групах полягає в тому, що вихователь завжди має брати до уваги вік дітей у різних підгрупах і залучати до занять із малятами дітей зі старших підгруп, звертаючи особливу увагу на індивідуальну роботу протягом дня.

Якщо виникне потреба об'єднання дітей у підгрупи, радимо орієнтуватися на такі принципи. Підгрупи слід комплектувати:

1) за бажанням, інтересами малят (схильних до того чи іншого виду діяльності);

2) за законами психологічної сумісності (не руйнувати природних угруповань дітей);

3) за принципом педагогічної доцільності, зважаючи на компетентність малюка в тій або іншій сфері життєдіяльності.

У цілому робота з різновіковими групами й підгрупами потребує фахової компетентності всіх працівників дошкільного закладу, ретельного планування роботи, придбання відповідного обладнання, системного підходу до вивчення дітей.

За умови вдалого педагогічного керівництва виховання дітей у різновіковій групі позитивно відбивається на їхньому розвитку.

Готуючись до заняття, треба пам'ятати, що педагогічні завдання завжди мають співвідноситися з віковими нормами засвоєння предметного матеріалу та формування здібностей. Слід зважати на індивідуальні особливості дитини, а також характерний для неї спосіб засвоєння нового матеріалу. Саме від поставлених завдань залежить виділення підгруп.

У плануванні занять зручно послуговуватися табл. 2 (у ній відображено заняття з розвитку мовлення).

Попереднє планування

Таблиця 2

Педагогічне завдання	Вік, років	Особливі зауваження (про дітей, що не належать до виділених вікових груп)
Розповіді-описи за питаннями	3—4	—
Складання розповіді-опису за зразком і планом	4—6	Залучати до цієї роботи Ірину Д.; не залучати Сергія Ц.
Створення плану розповіді як засобу для її складання	6—7	Залучити Ірину Д. і Сергія Ц.

Кожний малюк потрапляє до однієї з підгруп, хоча може бути відзначений і в кількох підгрупах — незалежно від його віку, але зі зважанням на здібності й індивідуальну специфіку розвитку. Особливої уваги потребують діти, які не відповідають віковим вимогам. Їх стосується окреме педагогічне завдання.

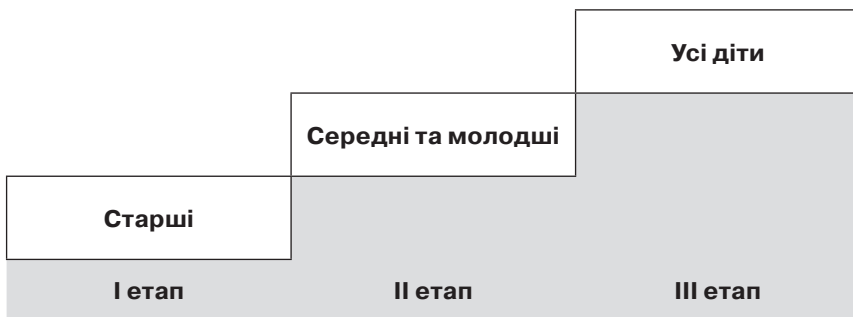
Велике значення в роботі різновікових груп має взаємонавчання малят у повсякденному спілкуванні. Старшим дітям можна дати певні доручення й настанови на те, як передавати знання молодшим, наприклад: разом почитати вірш, назвати й дібрати малюнки до теми, відгадати предмети за описом.

У сучасній моделі педагогічного процесу самостійна діяльність є обов'язковим структурним компонентом.

Самостійна діяльність малят за власним вибором бажана і в першій, і в другій половині дня. Вона має щодня займати більшу частину часу перебування малюка в дитячому садку.

Існує кілька основних моделей пізнавально-розвивальної діяльності в різновіковій групі.

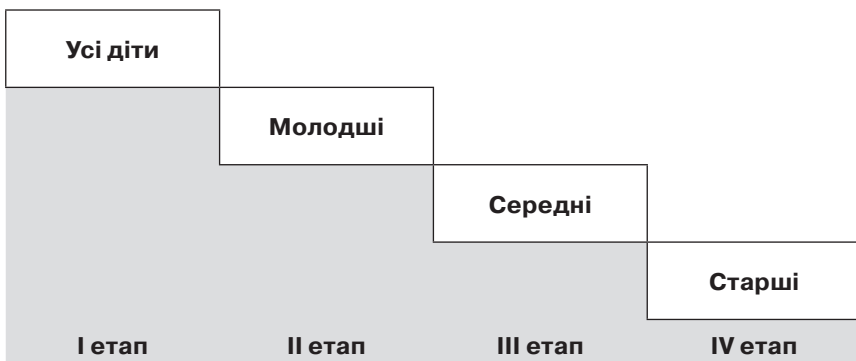
У першій моделі передбачено поетапний початок пізнавально-розвивальної діяльності (мал. 1). На першому етапі працюють старші діти. Їм пропонують новий матеріал, а потім дають індивідуальні завдання. У цей час до роботи залучають дітей середнього та молодшого віку. Середні діляться з молодшими своїми здобутками, а потім разом виконують завдання, працюючи в парі. (Навчання молодших дітей доводиться проминути, інакше постає питання, що ж у цей час роблять середні.) На третьому етапі одночасно працюють усі малята: скажімо, беруть участь у заключній бесіді (полілозі).

Мал. 1

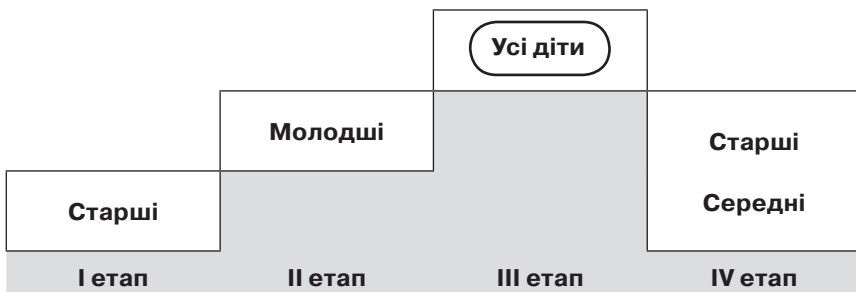
У другій моделі закладено поетапне закінчення діяльності (мал. 2). При цьому діяльність має спільний для всіх малюків початок: першу ситуацію, пізнавальні або пошукові питання, організаційний

момент, які створюють проблемну ситуацію для дітей усіх вікових груп. На другому етапі молодші діти закінчують роботу, слухаючи вихователя (активно чи пасивно) або працюючи в парі зі старшими дітьми. На третьому етапі завершують роботу вихованці середньої підгрупи. Разом із рештою — старшими — вони виконують індивідуальні завдання, працюючи трійками в команді. Сумарно участь середньої підгрупи в спільній діяльності складає 20 хв. Підсумкову бесіду проводять тільки зі старшими дітьми.

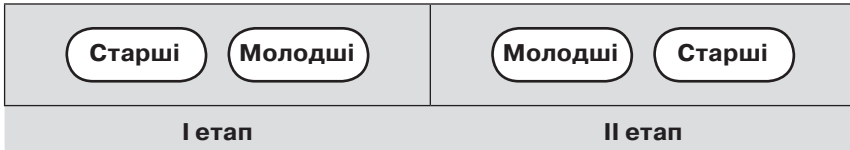
Мал. 2

У третій моделі заплановано поетапні початок і кінець діяльності (мал 3). Зазвичай вихователь розпочинає роботу зі старшими дітьми, або пояснюючи новий матеріал, або пропонуючи пошукові питання, логічні задачі. На другому етапі до роботи залучають молодших. Старші діти можуть навчати малят, вони щось роблять разом. На третьому етапі в пізнавально-розвивальній діяльності беруть участь усі малюки. Можна організувати полілог, виставку робіт; старші можуть показати різні способи виконання завдання. На четвертому етапі молодші діти закінчують роботу, а старші виконують індивідуальні або колективні завдання.

Мал. 3

Четверта модель діяльності передбачає одночасну роботу підгруп за одним розділом програми з різним програмовим змістом (мал. 4), наприклад ігрові дії молодших (у спеціально організованому предметному середовищі) під наглядом вихователя або його помічника й заняття старших. Потім групи міняють місцями.

Мал. 4

У п'ятій моделі закладено групову організацію малюків за різними видами пізнавально-розвивальної діяльності (мал. 5). Для реалізації цієї моделі необхідним є дотримання таких умов: 1) можливе проведення занять у різний час; 2) проведення заняття предметниками чи обома вихователями; 3) залучення до роботи помічника вихователя.

Мал. 5

РОЗДІЛ 5. ОРГАНІЗАЦІЯ ІГРОВИХ ТА ПРОДУКТИВНИХ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ

Дидактичні, інтелектуальні ігри як чинник взаємонавчання

Найпомітніший педагогічний ефект у різновікових групах дає діяльність, якою охоплено невеликі підгрупи дошкільників. Така організація дозволяє досягти значних результатів, оскільки створює сприятливі умови для взаємодії педагога з дітьми та дітей між собою. У різновікових групах створюються сприятливі умови для спілкування молодших дітей зі старшими. Міжвікова взаємодія дає змогу використовувати взаємонавчання. Найкраще це відбувається в грі.

Специфіка ігрових форм організації навчання полягає у впливі дорослого на дітей через правила та ігрові дії. Дидактичні, інтелектуальні ігри як форма організації навчання набувають особливого значення в підвищенні ефективності педагогічного процесу, оскільки в них використовується самонавчання та взаємонавчання.

В умовах дидактичної, інтелектуальної гри її правила та ігрові дії обов'язково мають навчальний зміст. Це й забезпечує активне засвоєння матеріалу кожною дитиною. Малюки набувають ігрових навичок під керівництвом дорослого, який ознайомлює вихованців зі способами взаємодії та правилами гри залежно від типів ігор. Наприклад, в інтелектуальних іграх (логічних задачах, загадках, криптограмах, чайнвордах, ребусах) дітей спочатку навчають правил гри, до яких заносять також правила взаємодії між учасниками. Під час навчання правил гри краще об'єднувати молодших і старших дітей. Молодші грають доти, доки їм цікаво й вони не втомилися. Гру часто закінчують старші діти.

Дидактичні ігри в різновіковій групі є хорошою основою для взаємонавчання та морального виховання, розвитку емпатії — співпереживання, емоційного отоотожнення себе з іншим. Емпатія яскраво виявляється в молодшому віці, але згодом поступово згасає. Тому завдання вихователя полягає саме в тому, щоб підтримувати й розвивати позитивне ставлення дітей одне до одного, учити співпереживати в різних ситуаціях, спонукати до взаємодопомоги під час виконання завдань.

У різновіковій групі малюки краще розвиваються, засвоюють і застосовують знання про навколишнє середовище й світ, а також навички спілкування в ігровій діяльності. Щоб це справді відбувалося, необхідним є особливе керівництво вихователя такою діяльністю, він повинен зважати на індивідуальні особливості дітей, характер їхніх стосунків, форми роботи й статеві відмінності.

Організація ефективної взаємодії в продуктивних видах діяльності

Об'єднання в одній групі дітей різного віку потребує від вихователя особливої уваги до організації їхньої взаємодії. Характер взаємодії малят виявляється в особливостях їхнього спілкування між собою, здатності узгоджувати свої дії в спільній діяльності. Взаємодія, що ґрунтується на співпраці, симпатії та прихильності, не тільки робить діяльність ефективною, але й сприяє особистісному зростанню кожної дитини в групі, тоді як навіть окремі вияви зверхності, домінування, недобррозичливості, агресивності, заздрості суттєво порушують атмосферу спілкування, роблять її тривожною й незатишною. Якщо педагог ігнорує особливості взаємин малюків у процесі різноманітної спільної діяльності, то значно знижується ефективність виховного впливу, він стає формальним, позбавленим індивідуальної спрямованості.

Важливо зрозуміти, що взаємодія між дошкільниками різного віку є ефективною за умови поважного, гідного ставлення до дитини, глибокого усвідомлення педагогом високої ціннісної значущості кожної дитини незалежно від її віку, статі, особистих успіхів. Заявлений підхід можна найкраще реалізувати через особистісно зорієнтовану модель виховання, яка ґрунтується на розумінні, визнанні та прийнятті кожної дитини.

Особливої уваги педагога потребує виховання в малят поваги одне до одного й уміння бути партнерами в спільній діяльності. Доцільно працювати з дітьми у двох напрямках: освітньому — дати уявлення про те, що означає «поважати одне одного» і в чому переваги партнерських стосунків, і поведінковому — навчити практично будувати взаємини як із ровесниками, так і з молодшими чи старшими дітьми.

В освітньому напрямі слід насамперед практикувати бесіди з малятами. Ми не схильні вважати, що тільки фронтально організовані заняття-бесіди є ефективними. Бесіди з окремими дітьми, з підгрупою завдяки їхній неформальності здатні суттєво змінити осмислення малюками того чи іншого явища.

Намагаючись сприяти виробленню партнерських стосунків у діяльності, вихователь має зважати на такі моменти.

1. Об'єднуючи дітей для спільної діяльності, слід перш за все орієнтуватися на їхні бажання. Разом із тим, щоб урізноманітнити дитячі гурти, поглибити інтерес одне до одного, інколи доцільно об'єднувати малюків у підгрупи випадково (за номерами, певними ознаками або результатами лічилки).

2. Необхідно допомогти визначитися з тим внеском у спільну справу, що його має зробити кожна дитина, якщо підгрупа дошкільників різного віку виконує якесь одне завдання (це є особливо важливим для дітей молодшого віку). Приміром, у ході виготовлення колажу доцільно, щоб кожний малюк по черзі сказав, яким він бачить колаж, а потім, наприклад, старші діти вирізатимуть, а молодші — наклеюватимуть вирізане.

3. Обговорюючи з малятами результати роботи, варто підкреслювати, що успіх став можливим завдяки спільним зусиллям усіх членів команди. Можна провести «хвилинку подяки» — висловити вдячність партнерам за добру спільну працю.

4. Як дуже результативна зарекомендувала себе робота дітей у парі «молодший — старший». Так діти можуть виконувати різноманітні трудові доручення, гратися, навчатися. При цьому важливо брати до уваги психологічну сумісність членів пари: тип темпераменту, характер, основні інтереси.

Отже, під час організації ефективної взаємодії дітей різного віку доцільно звертатися передусім до внутрішньої мотивації кожного малюка, зважаючи на його потреби, зацікавлення, емоції.

Реалізація ідей вальдорфської педагогіки

У пошуках інноваційних технологій в організації роботи різновікових груп (особливо сімейних і контрастних за віком) практикам слід звернути увагу на вальдорфську педагогіку Р. Штайнера, яка належить до особистісно зорієнтованих технологій і характеризується такими концептуальними засадами:

- людина розвивається стрибкоподібно, переходячи зі щабля на щабель;
- розвиток дитини відбувається відповідно до генетично заданої програми, передре навчанню й визначає його, характеризується спонтанністю та вільним виявленням природних нахилів;
- виховання й навчання мають бути вільними, без примусу, насильства — як духовного, так і тілесного;

- свобода — це засіб виховання;
- виховання й навчання пристосовуються до дитини, а не вона до них;
- достатньо важливим є не результат, а процес навчання.

Режим життя в організованій згідно з такими принципами груп не збігається з вимогами чинних освітніх програм, але стиль взаємодії та зміст діяльності можуть бути прикладом. Життя в групі нагадує побут багатодітної родини з різними справами: випіканням виробів із тіста, сервіруванням столу, миттям посуду, прибиранням приміщення, шиттям, вишиванням. Крім побутових справ, малята займаються необхідною розвивальною діяльністю: граються, багато часу гуляють на природі, співають, слухають казки, дивляться вистави. Стосунки дорослих і вихованців такі, як у батьків і дітей: те, що робить вихователь, можуть (методом наслідування) виконувати й малюки. Усе, що роблять дорослі в групі перед очима дітей, продумується завчасно. Кожний рух має бути переконливим: дорослі повсякчас пам'ятають, що діти їх наслідують. При цьому метушливість зайва, бажано заздалегідь обговорювати всі справи з колегами. Дорослі в групі спілкуються між собою мало, усю увагу спрямовуючи на малят. Дорослі поринають у світ дітей і живуть у ньому.

РОЗДІЛ 6. ВЗАЄМОДІЯ ЯК ОСНОВА ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Формування повноцінного досвіду спілкування

Працюючи в різновікових групах, вихователям особливо важливо створити мікроклімат радості, зацікавленості та взаємоповаги. Адже, приходячи до дитячого садка, дитина будь-якого віку бажає відчувати симпатію до себе, прагне позитивного спілкування й розуміння.

Треба пам'ятати, що малята краще сприймають мовлення, безпосередньо звернене до кожного з них, тому протягом дня необхідно багато спілкуватись індивідуально, найперше з дітьми молодшої підгрупи.

Спільні ігри, спостереження, радість від можливості бути разом і цікаво проводити час — основа гармонійних взаємин у дитячій спільноті. У цих стосунках молодші покладаються на допомогу старших, з великим бажанням звертаються по цю допомогу, хочуть почути схвалення старших дітей, посилаються на їхній авторитет, здобуваючи таким чином любов і вдячність своїх старших друзів. А старші діти, граючись із маленькими, охоче беруть участь у їхніх забавках. В іграх малюки завжди виявляють симпатію одне до одного, вибірковість у спілкуванні.

Підтримування педагогом загальної уваги дітей одне до одного спричинює, наприклад, те, що правильну поведінку старших дошкільників легко й охоче засвоюють малята. Під час одягання й роздягання, готування до сну та після нього, на прогулянках, у ході занять і самостійних ігор потрібно створювати такі ситуації, що формували б моральні навички.

Організуюючи спілкування під час нескладної роботи, особливу увагу необхідно приділяти таким ситуаціям, коли праця дітей стає потрібною, корисною для інших (чергування, трудові доручення, ремонт книжок та іграшок). У цьому випадку помітним є інтерес молодших до нової, більш складної й привабливої для них діяльності: бажання все робити, «як дорослі», як старші діти. Малята не тільки зацікавлено спостерігають, як старші виготовляють іграшки, працюють у куточку природи або на майданчику, але й активно виявляють бажання робити те саме. Для старших

правилом поведінки має стати піклування про малят, бажання допомагати їм, а для молодших — готовність брати участь у діяльності старших, виконувати їхні доручення.

Основи взаємодії дітей і формування комунікативності

Педагоги повинні створити умови для гармонійного розвитку та формування життєвої компетентності дітей, і різновіковий колектив можна розглядати як умову природного гармонійного розвитку.

У зв'язку з організацією різновікових груп особливої уваги потребує комунікативний аспект, бо людина як істота соціальна постійно взаємодіє з іншими людьми, має з ними різноманітні контакти: родинні, суспільні, виробничі та ін. Дошкільник спілкується насамперед у родині з батьками, бабусею та дідусем, братами, сестрами, близькими родичами. У дитини, яка відвідує дитячий садок, коло спілкування розширюється завдяки контактам з однолітками, вихователем та іншими працівниками дошкільного закладу, з дітьми молодшого та старшого віку (у разі відвідування різновікових груп).

Досвід багатодітних родин свідчить про те, наскільки велике значення має спілкування між дітьми різного віку. Дослідження психологічної структури спільної діяльності молодших і старших дітей, аналіз результатів правильно організованої міжвікової взаємодії приводять до висновку про обопільну користь таких контактів.

Коли в родині з'являється новий член — братик або сестричка, поведінка старшої дитини помітно змінюється, малюк дорослішає на очах, стає більш відповідальним, намагається виправдати довіру дорослих, допомагає матері доглядати маля. Він є вчителем для молодшого, а молодший намагається наслідувати його, приєднується до ігор і спільної діяльності, він більш успішно опановує нові знання та набуває досвіду.

Різновікова група дитячого садка нагадує дружну родину. Якщо стосунки склалися правильно, тут панують піклування та взаємодопомога. Молодші діти мають змогу виходити на нові рубежі розвитку, а для старших така взаємодія стає каталізатором формування більш свідомого та відповідального ставлення до своїх справ і вчинків; у них з'являється можливість закріпити, автоматизувати набуті навички в практичній діяльності, коли старші навчають малят і допомагають їм. Складаються більш сприятливі умови для навчання молодшого: перед очима постійно є старша

дитина — зразок, більш доступний і зрозумілий маляті, ніж доросла людина. У старших дітей можна виділити певний мотив спільної діяльності — прагнення реалізувати позицію «дорослого», «великого», «старшого», характерне для дошкільного періоду. Старшим дітям міжвікове спілкування дозволяє реально займати головну позицію, але й для молодших створюються додаткові специфічні можливості переходу в план реальності «недозрілих, але дозріваючих процесів». Цей перехід здійснюється на основі «зрозумілого наслідування» (Л. С. Виготський) більш близького й схожого еталона, зразка, ніж дорослий. Адже порівняно зі старшою дитиною маля легше уявляє себе більш-менш досвідченим, ніж із дорослим. Проте досвід виховування кількох дітей в одній сім'ї, спостереження за повсякденним життям у різновіковій групі показують, що труднощі та проблеми існують і тут. Саме на них звертають увагу вихователі та батьки, розглядаючи міжвікову взаємодію як небажану, посиляючись на відмінність інтересів, можливостей, але відзначаючи разом із тим зручність і більш високу ефективність цього досвіду.

Навчання дітей в одновікових колективах привело до повсякденного комплектування груп за одновіковим принципом. Варто погодитися з тим, що в деяких випадках стосунки між дітьми різного віку, справді, не тільки сприяють їхньому гармонійному розвитку, але й несуть у собі безперечну небезпеку формування небажаних особистісних якостей. Іноді старші, свідомо чи несвідомо використовуючи свою перевагу (фізичну силу, спритність, ігрові та побутові навички, знання), відбирають кращі іграшки, ролі. І в тих випадках, коли молодший не задовольняється пасивною роллю, неминучим є конфлікт. Може виникнути звичайна ситуація, коли старший владно, беззаперечно керує молодшим. Усвідомлення всездозволеності й жорстокість з одного боку, покірливість і догідливість із другого прямо впливають із такого розподілу позицій, можуть бути його результатом. Вивчення поведінки дітей у ситуаціях міжвікового спілкування (від 2 до 7 років) у дошкільних закладах дозволило виділити такі типи взаємодії (Е. Вовчик-Блакитна).

І тип взаємодії. Усі старші діти залюбки взаємодіють із малятами, займаючи при цьому соціально цінну моральну позицію доброго та вправного помічника, організатора спільних дій, відповідального, чуйного друга. Приєднуючись до гри малят, вони розвивають і збагачують сюжет, беручи до уваги побажання й можливості молодших. Рішення про зміни в ході гри завжди узгоджуються. У цілому поведінка учасників взаємодії дає підставу

припускати, що поряд із готовністю ставитися до іншого, як до себе, і до себе, як до іншого, у ситуації наявна «емоційна ідентифікація» (котра забезпечує справді гуманну взаємодію).

II тип взаємодії. Старші діти також охоче спілкуються з молодшими, однак мотиваційна основа спілкування тут є егоїстичною. Контакт підтримується настільки, наскільки забезпечується командна роль «із позиції сили». При цьому, помітивши, що молодший партнер намагається вийти з покорі, старший часом іде на невеликі поступки, хитрує. Допомога надається демонстративно — так, щоб вихователь міг оцінити цей вчинок. Нерідко допомога полягає у виконанні дій за молодшого, утисканні його самостійності. Якщо немає свідків, виявляються нетерпіння, роздратування. Доволі частими є спроби покласти провину на молодшого.

III тип взаємодії. Старші діти спілкуються з малятами на прохання вихователя недовго, не відчуваючи внутрішньої потреби, а потім поспішають зайнятися своїми справами. Вони ніби не помічають присутності менших, спілкуються тільки з однолітками. Так можуть поводитися діти, які вміють добре забавляти малят, допомагають удома батькам доглядати молодших, але ці контакти не дають їм ніякої втіхи. Тому вихователі повинні приділяти першочергову увагу формуванню дружніх почуттів, братніх стосунків між дітьми. Тільки тоді між малюками виникають такі форми зустрічної активності, що виходять за межі педагогічних ситуацій, створюючи незрівнянну атмосферу, властиву щасливій родині та дружній дитячій спільноті.

Вище йшлося, що різновікова група (приблизно від 3 до 7 років) найбільше нагадує багатодітну родину. А як узагалі здійснюється виховання в родині, де багато дітей різного віку? Природно. Молодші вчать у старших відповідно до основного механізму соціалізації — наслідування. Тому в різновікових групах навчальні моменти слід вибудовувати, працюючи насамперед зі старшими дітьми, які й самі будуть не занедбані, а краще підготовані (їх значно менше, ніж у звичайній групі), і молодших навчать швидше за професіональних педагогів.

Сказане стосується в основному процесу виховання в різновіковій групі. Але, як показала практика, суто навчальні моменти в такій групі також проходять більш природно. Скажімо, малят, «просто присутніх» під час навчання старших читання, надалі вчити читати вже практично не потрібно.

Різновікові групи мають значно більші можливості також і в соціальному, особистісному розвитку дітей. У звичайних умовах

дитина рік у рік перебуває в постійній за складом групі, де змінюється тільки назва. Розподіл ролей, тип взаємин у ній також сталі, у групі практично відсутня соціальна динаміка, а соціальний досвід, якого набувають малюки, дуже обмежений. Натомість в умовах різновікової групи кожна дитина пройде природний шлях від молодшого до старшого, неминуче побуває в ролі лідера, керівника, помічника та опікуна молодших. Особливо це набуває ваги нині, коли так багато дітей не мають братів і сестер.

Різновікова група ближча до моделі суспільства за однією, яка є штучним витвором для зручності проведення масової роботи. Різновікові товариства формують повноцінний досвід спілкування, відкривають можливості взаємонавчання, морального розвитку, дають змогу створювати повноцінне соціальне середовище. Цілком зрозуміло, що тільки роками напрацьовані стереотипи, елементарна звичка не дозволяють належно оцінити всі переваги різновікових груп.

РОЗДІЛ 7. ТЕНДЕНЦІЇ РОБОТИ З РОДИНОЮ

Практика утворення різновікових груп уможливорює повноцінне тісне спілкування з батьками. Його можна успішно реалізувати під час занять, спільних проєктів, свят і розважальних заходів, у яких батьки є активними учасниками педагогічного процесу. Співпраця, творчість, дипломатичність, толерантність — запорука успішної взаємодії дитячого закладу і сім'ї. Робота педагогічного колективу тільки тоді буде плідною, якщо дістане продовження в родині.

У проведенні свят батьки — активні учасники всіх дій, разом із малюком вони переживають святкові події. Головна мета участі батьків — їхня взаємодія з дітьми, зближення, можливість побачити у своїх дітях творчий потенціал, потреба бережно ставитися до особистості дитини. Спільні святкові емоції зближують дітей і батьків. Під час таких святкових заходів батьки сидять разом із дітьми, і тоді маля почуває себе комфортно й упевнено. Це оптимальний варіант для наймолодших дітей у різновіковій групі.

Доцільно постійно передбачати у святкових заходах сімейні музичні номери: спів, танці, акомпанування. Діти отримують домашнє завдання — навчити батьків пісень і танців. Тексти пісень батьки одержують заздалегідь або безпосередньо під час свята. Традиційно використовують короткі пісеньки, супроводжувані простими діями. Разом із дітьми батьки співають, танцюють, беруть участь в іграх. Очі та обличчя малят просто сяють від такого дійства.

Ще одна з форм спільної діяльності батьків і дітей — виконання ролей персонажів свят. Ці заходи сприяють формуванню багатьох позитивних моральних якостей, зокрема доброти, справедливості, людського розуміння. Сценарій має містити обов'язкові мізансцени: дітям — обійняти маму й тата, сказати їм добрі та ніжні слова; батькам — пригадати, як вони ласкаво називають свого маля. Зважаючи на те, що вистава має виховувати почуття добра й краси в дітей різного віку, бажано не вводити до сценаріїв свят страшних і негативних персонажів, як-от Баба Яга, Соловей-Розбійник, Кикимора та ін.

Ще однією умовою гармонійного й різнобічного розвитку малюків є гуманізація музично-педагогічного процесу: дитина з її індивідуальними здібностями — головний об'єкт уваги музичного керівника. Зміст свята має створювати можливості для реалізації й розвитку здібностей кожної дитини, не залишати поза увагою навіть невеликі успіхи малят.

Радісне та пізнавальне співпереживання казкової дії дає змогу кожному відчутти свій успіх, морально піднятися у бажанні подарувати одне одному красу; виховує відповідальність за спільну роботу; збагачує художньо-естетичні враження, почуття; зближує батьків і дітей.

Додатки

КОНСПЕКТИ ІНТЕГРОВАНИХ ЗАНЯТЬ

ГОРОДИНА

(для середньо-старшої групи)

І. В. Афiмченко, вихователь ДНЗ № 368 «Вуглик», м. Донецьк

Мета. Для дітей середнього віку: продовжити формування понять «городина», «овочі», навчити встановлювати екологічні зв'язки між культурними рослинами, неживою і живою природою, рослинами і діяльністю людини; закріпити поняття «більше», «менше», «стільки ж»; розвивати логічне мислення шляхом розв'язання комбінаторних завдань.

Для дітей старшого віку: поглибити знання про умови, необхідні для зростання рослин, екологічні зв'язки між неживою і живою природою, рослинами і діяльністю людини; закріпити вміння класифікувати предмети за двома ознаками (істивні і неістивні частини рослини, жива і нежива природа); навчати розв'язувати текстові задачі на знаходження суми, остачі.

Обладнання: натуральна городина (морква, капуста, буряк, цибуля, помідор, огірок); картки для розкриття стадій і умов зростання рослин; набір геометричних фігур для вихователя та дітей; аркуш для кожної дитини із зображенням двох кіл, що перетинаються: одне — зеленого кольору, друге — чорного; окремі великі кола чорного й зеленого кольорів.

ЗМІСТ ЗАНЯТТЯ

Бесіда про городину

Середній вік

- Що лежить на столі?
(Огірки, капуста, буряк, морква, цибуля.)
- Де росте городина?
(На городі.)
- Розкажіть, навіщо вирощують городину.
(Щоб їсти.)
- Хто ще живиться нею?
(Конячка, корівка, зайчик.)

Старший вік

- Яку городину ви знаєте?
(Моркву, цибулю, перець, капусту.)
- Де росте городина?
(На городі, у полі.)
- Розкажіть, навіщо вирощують городину.
(З неї готують салати, супи; овочі можна засолити.)
- Хто ще живиться нею?
(Свійські та дикі трав'яні тварини.)

Далі проводять бесіду з вибором і розгляданням відповідних карток, називають «помічників» рослин (грунт годує, дощик поїть, сонце дає світло й тепло, птахи дзьобують комах).

Середній вік

— Скількох помічників мають рослини?

(Один, два, три, чотири. Рослини мають чотирьох помічників.)

— А себе ви забули?

(Вихователь виставляє фігурку людини.)

Що ви робили на городі?

(Доглядали рослини. Поливали їх, пололи бур'ян.)

— Скільки ж усього помічників у рослин?

(П'ять помічників.)

Старший вік

— Розкажіть, як росла городина.

(Дитина, розповідаючи, має дібрати потрібну картку, що ілюструє стадії зростання рослини.)

Верхівки і корінці

Вихователь: У чорне коло потрібно покласти овочі, у яких їдять корінці, а в зелене коло — ті, у яких споживають верхівки.

Старша дитина підходить до столу, вибирає овоч, показує його товаришам і кладе в потрібне коло, пояснюючи чому. У результаті виходить «натюрморт» із натуральної городини.

Вихователь: Що лежить на столі в кожного? *(Геометричні фігури.)*

Далі малюкам пропонують узяти аркуші з двома колами, що перетинаються, зеленим і чорним, та вклеїти в них геометричні фігури, які нагадують певні овочі. У процесі роботи старші діти допомагають молодшим.

Складання та розв'язування задач

Вихователь: Подивіться на оцей малюнок і придумайте задачу на додавання. *(Якщо малютам це складно, педагог проводить бесіду.)*

Які овочі нагадують ці фігури?

Скільки бурячків? Скільки морквин?

Я придумала задачу. Готуючи борщ, мама витратила 3 буряки та 2 морквини. Скільки овочів вона поклала в борщ? *(Викликана старша дитина викладає розв'язання на складальному полотні за допомогою карток: $3 + 2 = 5$.)*

Середній вік

— До яких овочів подібні фігури на цьому малюнку? (*Вихователь показує малюнок.*)

Старший вік

— Подумайте, що можна приготувати з цих овочів, і складіть задачу на додавання.

— А тепер складіть задачу, подивившись на отакий малюнок і прочитавши підпис під ним.

(*Вихователь показує малюнок.*)

Якщо малютам важко виконати завдання, то педагог проводить бесіду. Наприкінці заняття діти повторюють усе, про що йшлося в його ході.

ЯК ВАНТАЖІВОЧКА ДРУГА ШУКАЛА (для молодшо-середньої групи)

Л. А. Моїсеєнко, вихователь ДНЗ № 10 «Світлячок», м. Харцизьк

Мета. Продовжити формування правильної вимови: протяжне вимовляння звуків «с», «з», «ж», «ш»; диференціювання їх на слух з акцентом на інтонацію. Удосконалити вміння називати ознаки та дії предмета, граматично правильно узгоджувати слова у фразах. Розвивати вміння розуміти й розповідати казку на основі наочної моделі, побудованої з карток-замінників. Сприяти розвиткові комунікативно-мовленневих здібностей дитини.

Обладнання: барвиста коробка, у ній матрешка, м'які іграшки (ведмедик, мишка), великі іграшки (вантажівка, самоскид); акваріум (або планшет) із літерами.

ЗМІСТ ЗАНЯТТЯ

Діти грають на килимі в рухливу гру «На ніжки ставай». За сигналом вихователя виконують рухи на слова: «На ніжки ставай, потягнись, присідай, кроком — скоком, скоком — боком». Раптом лунає стукіт у двері, і заходить листоноша, який приніс малютам барвисту коробку. Діти уважно роздивляються її й цікавляться, що ж там усередині. Вихователь, нахилившись до коробки, прислухається.

Вихователь: Там чутно якийсь звук, послухайте-но самі («с-с-с»). Чия це пісенька? (*Відповіді малюток.*) Тепер покажіть таку літеру на нашому акваріумі. А там іще якийсь звук («з-з-з»). Чия це пісенька? (*Відповіді дітей.*) Знайдімо й цю літеру! Чути ще один звук. Який? («Ж-ж-ж»). Чия це пісенька? (*Відповіді малюнків.*) Покажіть літеру «ж» на акваріумі.

А тепер я пропоную вам погратися. Тільки-но почуєте звук «з», сховайте руки за спину; інший звук почуєте — плесніть у долоні.

Приготувалися: «с-с-с», «з-з-з», «с-с-с», «с-с-с», «з-з-з»! Молодці! Але в нашій коробці є не тільки звуки.

Вихователь пропонує одному з малят на дотик визначити, який ще предмет сховано в коробці. Дитина мацає й визначає: дерев'яний, гладенький, теплий. Якщо малюк вагається, можна запитати в нього: «Як ти гадаєш, із чого зроблено цей предмет?»

Вихователь: Що ж це може бути, на вашу думку? (Відповіді дітей.)

А тепер послухайте мою загадку:

Ці дівчатка дерев'яні
В хусточках і сарафанах
Живуть дружно одна в одній,
Не забракло місця жодній. (Матрьюшки.)

Скажіть, яка ця матрьюшка? (Весела, рум'яна, гарно вбрана, красива.)

А що можна з нею робити? (Гратися, годувати, возити, танцювати.)

А тепер спробуймо вгадати наступного гостя. Який він? (Кошлатий, у хутрі, теплий.) Хто ж це може бути? (Відповіді дітей.)
Послухайте загадку:

Хоч у нього й шуба є,
Та, як холод настає,
Він не їсть тоді, не п'є
І не ходить, не гуляє,
А у лігво спать лягає. (Ведмедик.)

Нумо розповімо, який він, цей ведмідь. (Малий, брунатний, добрий, гарний, сильний, сміливий, працьовитий, сонько, клишоногий.)

Цікаво, а чи є в нашій коробці ще щось? Який це предмет? (М'який, пухнастий, теплий.) Що це, як ви гадаєте? (Відповіді малят.)

А от іще одна загадка: «Сіреньке, маленьке, хоч якого kota з місця стягне».

Яка мишка? (Маленька, сіра, пухнаста, полохлива.)

А що може робити мишка? (Тікати, ховатися, пиццати, бігати, сидіти, дряпатися, стояти.)

Тут у нас були миш-шка, матрьюш-шка, Миш-шко. Який звук чути? («Ш-ш-ш».) Знайдімо таку ж літеру. (Фізкультхвилинка: вихователь читає чистомовку, діти роблять одночасно рух рукою й ногою на кожне слово.)

Шепоче миша мишенятку:
— Не шурхоти, моє малятко.
А мишеня шепоче миші:
— Я шурхотітиму тихіше.

Лунає сигнал автомобіля.

Вихователь: Чий це звук? А чи ви хочете, щоб у нас з'явилася машина? Скажіть чарівні слова: «Один, два, три — машино, їдь сюди!» — і заплющте очі.

З'являються вантажівка й самоскид.

Вихователь: Діти, усі ці іграшки прийшли до нас із майбутньої казки, яку ми назвемо «Як вантажівка друга шукала». Цю казку ми складатимемо гуртом: я починаю, а ви підказуйте. (*Вихователь починає розповідь, ілюструючи її діями з іграшками.*)

«Жила собі на світі... (*вантажівка*). Була вона дуже самотня, бо не мала... (*друга*). Поїхала вантажівка друга... (*шукати*). Їде, їде вона по дорозі, а назустріч їй... (*матрешка*). Зупинилася вантажівка та й запитує її... («*Чи вам не потрібний друг?*»).

Далі вихователь говорить від імені персонажів.

Матрешка: А що ти вмієш робити?

Вантажівка: Я вмію... (*катати*).

Матрешка: ... (*Покатай.*)

Вихователь: Залізла матрешка в кузов, раптом... (*мишка*) дорогу... (*перебігає*).

Вантажівка: Чи вам не потрібний... (*друг*)?

Мишка: А що... (*ти вмієш робити*)?

Вантажівка: Я... (*вмію катати*).

Мишка: ... (*Покатай.*)

Вихователь: Стало їх у вантажівці вже двоє, їдуть... (*іграшки у вантажівці*), а назустріч їм... (*ведмедик їде*).

Вантажівка: Чи вам... (*не потрібний друг*)?

Ведмедик: А що... (*ти вмієш робити*)?

Вантажівка: Я... (*вмію катати*).

Ведмедик: ... (*Покатай.*)

Вихователь: Стало їх... (*троє у вантажівці*). Їдуть вони дорогою, а назустріч їм... (*самоскид*).

Вантажівка: Чи вам... (*не потрібний друг*)?

Самоскид: А що... (*ти вмієш робити*)?

Вантажівка: Я... (*вмію катати*).

Самоскид: А я вмію вантажі возити й вивантажувати їх там, де треба. Як же всі ми дружитимемо?

Матрешка: А ось як! Вантажівка та самоскид працюватимуть на будівництві, вантажі возитимуть. А ми допомагати будемо. Ведмедик цеглу... (*носитиме*), я, матрешка, пісні... (*співатиму й танцюватиму*), а мишка... (*кашу варитиме*) і нас... (*годуватиме*).

Вихователь: От яка в нас цікава казка вийшла!

Діти, дивіться, до нас ворона залетіла! Порадуймо її нашою казкою.

Малята проходять на свої місця, беруть картки-замінники (вантажівка, матрешка, самоскид, ведмедик, мишка), викладають їх у ряд і розповідають казку.

НОВОРІЧНА ПОДОРОЖ ДО КРАЇНИ ДУМКИ ТА СЛОВА (для старшо-підготовчої групи)

В. Н. Шаркова, вихователь ДНЗ № 10 «Світлячок», м. Харцизьк

Мета. Продовжити роботу над набуттям уміння логічно, послідовно, граматично правильно та образно будувати монологічні висловлювання (опис-загадка, монолог-опис, опис картини). Активізувати вживання складних речень, синонімів, дієслів, прикметників. Збагатити мовний запас дітей фразеологізмами, складними словами. Розвивати гнучкість, варіативність, творчість під час мовлення.

Обладнання: двері, оформлені як брама; іграшковий собака; книга; фішки чотирьох кольорів відповідно до кількості дітей; картки із зашифрованим зображенням предметів; площинний макет замку; картина для складання розповіді; ошатна новорічна ялинка з вогниками.

ЗМІСТ ЗАНЯТТЯ

Діти перебувають у холі перед казково оформленими зачиненими дверима, що ведуть до приміщення групи.

Вихователь: Сьогодні ми з вами здійснимо подорож до незвичайного місця — Країни Думки та Слова. Дорога буде довгою, але захопливою. У цій країні скоїлося щось неймовірне. Злий чаклун зачарував новорічну ялинку, тому жителі цієї країни досі так і не зустріли свято. Треба їм допомогти розчаклувати ялинку. Як ви вважаєте, чи подолаєте ви труднощі, що зустрінуться на вашому шляху? Так? Тоді в дорогу! Перед нами чарівна брама. Як же нам увійти? Адже тут стільки замків! А чим же відмикають замок? (Ключем.) Але ключів у нас немає. А чим же ще? (Відповіді малюків.)

Так, діти, ці замки, на які зачинено двері до Країни Думки та Слова, можна відімкнути тільки чарівним словом. Я називатиму вам по два коротких слова, а ви маєте скласти з них одне довге:

- 1) пара + плавати = пароплав;
- 2) земля + трусити = землетрус;
- 3) місяць + хід = місяцехід;
- 4) фото + апарат = фотоапарат;

5) *сніг + падати = снігопад;*

6) *пара + возити = паровоз.*

Завдяки вашим знанням і вмінням ми подолали першу перешкоду. *(Діти заходять до приміщення групи.)* От ми й потрапили в Країну Думки та Слова. Країна ця незвичайна. Її не знайти на жодній карті світу, бо існує вона в наших думках, розповідях, фантазіях, казках.

А от і перші витівки чаклуна. Подивіться, цей вірний друг людини навіть не поворухнувся. Оживімо його! Нам треба назвати 15 слів, які позначають дії собаки. Що вміє робити собака? *(Відповіді малят: гавкати, кусати, гризти, бігати, тікати, підбігати, забігати, проповзати, перекидатися, нюхати, лащитися, радіти, злитися, гарчати, стрибати, підстрибувати, заплигувати, охороняти.)*

Подивіться, діти, як загорілися його очі! Я думаю, що собака нам дуже вдячний. Але я запрошую вас іти далі. Ось іще одна жителька цієї країни. *(Звертає увагу малюків на книгу.)* І вона розповість нам свою казку. Сідайте зручніше.

Читання казки

«Хтозна й коли жив собі в одному селі дід. Був він небагатий, заробляв на життя важкою працею, мав двох синів. Старшого звали Федором, були в нього золоті руки. Люди казали, що Федір міг блоху підкувати. Другого ж, молодшого, звали Іваном. Цілісінький день вештався він селом і бив байдики. Селяни дуже поважали Федора, а от за Івана батькові було соромно».

Вихователь: Діти, як ви гадаєте, чому всі в селі Федора поважали, а за Івана батькові було соромно?

На протилежному боці килима стоїть стіл, на якому лежать картинки.

Вихователь: Син, який має золоті руки, дарує вам ці фішки, вони будуть потрібні нам далі. *(Вихователь роздає кожній дитині по фішці та пропонує зібратися разом тим маляткам, які одержали фішки однакового кольору.)* От ми й розділилися на чотири групи. Нехай по одній людині від кожної групи підійде до мене. Перед вами чотири аркушки, на них малюнки, але вони зашифровані. Вам потрібно разом зі своєю командою розшифрувати зображення, придумати загадку-опис зашифрованого предмета й загадати її рещті.

Діти працюють групами в командах.

Вихователь: І всі жителі села, і я задоволені вашою роботою. Ви мене порадували. А оскільки ми потрапили до Країни

Думки та Слова, я впевнена, що ви вже знаєте багато слів. Назвіть, що це може бути: біле й пухнасте... *(Покривало, пір'я.)* Біла й пухнаста... *(Нитка, сніжинка, зайчиха, пір'їнка, кішка, ковдра, хмара, хустка.)* Білий і пухнастий... *(Сніг, заєць, килим, кіт, светр.)*

Дякую, діти, ви справили мої сподівання. Однак нам треба поспішати.

(Малюки «проходять» далі й бачать перед собою замок.)

Вихователь: *Малюки, подивіться, який перед нами казковий замок, а живе в ньому Фея Думки. Чи можемо ми з вигляду замку визначити, добра ця фея чи зла? (Добра.) А як по-іншому можна назвати добру фею? (Ласкава, лагідна, привітна, мила, світла, доброзичлива, сердечна, щира, чуйна.)*

Далі вихователь говорить від імені Феї Думки.

Фея: Потішили ви мене, багато слів знаєте. І все, що тут відбувалось, я чула. Я покажу вам дорогу до ялинки. Але ви ще маєте здивувати мене своїми думками, умінням розповідати. Ось моя картина. Я бачу, у вас чотири групи, і я залюбки послухаю по одній розповіді від кожної групи. Опишіть зображене на цій картині.

Діти розходяться командами й виконують завдання. За кожну розповідь Фея дякує малюкам, відзначаючи те, що їй особливо сподобалося.

Фея: Мені дуже шкода з вами прощатись, але нічого не вдієш. Поспішайте! А мої думки приведуть вас до зачарованої ялинки. І я впевнена, що у вас усе вийде.

Діти підходять до зачарованої ялинки.

Вихователь: Сядьмо, помилуймося лісовою красунею. Ви помітили, яка вона вродлива, надзвичайно гарна, велична, але все ж таки не жива? Діти, що ми можемо зробити, щоб розчаклувати ялинку? *(Малюки пропонують свої способи.)* Слова бувають різними, їх стільки в оповіданнях, віршах, казках! Але якщо вже ми в Україні Думки та Слова, то можемо розчаклувати ялинку своїми красивими розповідями про неї. *(Розповіді малюків.)*

Мені, діти, також хотілося б допомогти жителям цієї країни. Можна, і я опишу ялинку?

Описова розповідь вихователя

«У кімнаті стоїть пишно вбрана ялинка. Подивившись на неї, і в око відразу впадає яскрава промениста зірка на самісінькій верхівці. Нижче також зірочки, а на маленьких гілочках висять дзвіночки. Вони блакитні та сині, а зверху кожний дзвіночок ніби припорошений сніжком. Так і здається, що от зараз повіє вітерець — і залунає мелодійний передзвін. Відразу під дзвіночками

порозбігалися по гілках яскраві намиста. Червоні, малинові, жовті намистинки, мов ягідки, завмерли на ялинових гілках. А нижче, під намистами, цілий парад кульок і ялинкових іграшок. Поміж різнокольоровими кульками мерехтять скляні бурульки, шишки, сніжинки. Долішні гілки прикрашають прапорці всіх кольорів веселки: червоні, помаранчеві, жовті, зелені, блакитні, сині, фіолетові. Яка гарна ялинка, яка красива!»

Ялинка засвічується.

Вихователь: Малята, сьогодні ми дізналися багато нового про красуню-ялинку, нам придалися наші знання й уміння. І в новому році, на вас чекають цікаві зустрічі з мудрими думками й багатим українським словом.

СЦЕНАРІЇ СВЯТ

ОСЕНЕ, ОСЕНЕ, У ГОСТІ ПРОСИМО (для різновікової групи)

*Л. А. Олійник, музичний керівник ДНЗ № 72 ЗАТ НКМЗ,
м. Краматорськ*

Мета. Сприяти створенню атмосфери свята, викликати позитивні емоції, прищеплювати гуманні принципи. Розвивати бажання й уміння відображати у творчості настроїв, характер музичного образу. Формувати вміння орієнтуватись у просторі, бачити себе серед інших. Збагачувати учасників музичними враженнями, пробуджувати творчу активність.

Обладнання: прапор з емблемою групи — зображенням сонечка з променями різного кольору; пристрій для піднімання прапора; гімнастичні обручі; повітряні кульки (червоні, жовті, помаранчеві, сині, блакитні, сірі, сріблясті); стрічки для зв'язування обручів; мішок; кошик; частування (яблука); макети дерев.

ЗМІСТ СВЯТА

Лунає музика, до зали заходять батьки й сідають на стільці (через один). Коли всі батьки посідали на свої місця, у залу під музику входять діти і, обійшовши її кругом, сідають поруч зі своїми батьками.

Ведуча: Добрий вечір, друзі! Яка добра зустріч! Маленька країна Барвінія (за назвою групи) знову кличе нас у свій казковий привабливий світ. За традицією розпочинаємо свято з піднімання прапора нашої країни. Це право надаємо найстаршим жителям Барвінії. (Ведуча викликає малюків, вручає їм прапор. Діти під

фонограму пісні, наприклад «Маленькая страна», обходять залу з прапором.)

Подивіться, наш прапор заграє новими барвами. Нові промінці — це наші нові жителі Лера та Владик. (Малюки, які тримають прапор, зупиняються в центрі кімнати.)

У нас — життя в красі!
 У нас — геніальні всі!
 У нас — особливий світ!
 Ми разом! Усім привіт!

Діти разом із ведучою піднімають прапор, потім повертаються на місце.

Ведуча: У нашій маленькій країні живуть надзвичайно талановиті діти: одні чудово малюють, інші співають і танцюють. І навіть малята, які зовсім нещодавно прийшли до нас, уже можуть порадувати своїми успіхами: вони підготували для нас «польку-олечку».

Малюки виконують танок «полька-олечка».

Ведуча: Лера, найменша жителька Барвінії, приготувала для вас сольний номер. Привітаймо Леру, вона проспівала пісеньку «Осінь намалюю».

Сольний номер — пісня «Осінь намалюю».

Ведуча: Ось на які таланти багата наша маленька країна. Діти, ви чуєте? Звучить музика... Що то за мелодія? Вона вам відома? (Малята висловлюють свої припущення.)

Ведуча: Авжеж, то музика осені. Осінь іде до нас у гості!

Під музику до зали заходить Осінь.

Осінь: Здрастуйте, діти! Здрастуйте, дорослі! Як приємно бачити вас усіх!

Ведуча: Здрастуй, Осене! Ми теж раді зустрічі з тобою.

Осінь: Не випадково потрапила я до вас. Розповіли мені Вітер і Дощ про те, що тут дуже дружні діти, добрі помічники.

Ведуча: Звичайно, це так.

Осінь: А в мене ще стільки роботи: і дерева золотом обсіпати, і врожай зібрати, і землю дощем омита, і птахів перелітних у вирій провести. Сама ніяк не впораюсь. От і хочу в дітей допомоги просити.

Ведуча: Звісно, ми допоможемо тобі, мила Осене. Наші малюки дуже дружні, вони не залишають друзів у біді. Правда, діти?

Звучить пісня про друзів (наприклад «Когда мои друзья со мной»).

Осінь: От і гаразд! Найбільше роботи в лісі. Малята, а чи ви знаєте, що росте в лісі? (Відповіді дітей. Осінь звертає увагу на те, що в лісі ростуть, зокрема, гриби.) Люблю збирати гриби, а ви?

(Відповіді малюків.) Подумайте, яким грибочком хотів би бути кожний із вас. А мами й тати вам допоможуть. *(Звучить легка музика, малята тихенько обговорюють із батьками, яким грибом буде кожна дитина.)* А тепер, діти, виходьте до мене! Які ж гриби повиростали в моєму лісі? Зараз перевіримо. Ти який грибок?.. А ти? *(Малюки розповідають про свій вибір.)* Які чудові гриби, жодного мухомора! А от мої кошики *(гімнастичні обручі)*, у які я збиратиму гриби. Але кошики важкі, сама я їх не втримаю, мені потрібна допомога батьків. Будь ласка, вийдіть до мене двоє людей на перший кошик і ще двоє — на другий. Під музику грибочки гулятимуть на галявинці, а тільки-но музика змовкне, грибочки зберуться в кошику. Отже, починаймо!

Починається гра «Грибочки».

О с і н ь: Подивимось, у якому кошику найдружніші малюки-опеньки... О, навіть найменші грибочки повміщувалися! Ви дуже дружні, допомагаєте одне одному. Я рада за вас.

Звучить пісня про друзів.

О с і н ь: А ще, діти, я дуже люблю малювати. Бачите, як я листочки на деревах поприкрашала? Маю багато барв. А чи знаєте ви, які мої улюблені кольори? *(Відповіді малюків.)*

Правильно. Подивіться, скільки тут повітряних кульок, і всі вони різних кольорів. Усі полюбляють із ними гратися. Лєро, Владіку й Сашку, підійдіть до мене! Треба зібрати кульки кольору осіннього листя. Лєра збиратиме червоні кульки, Владик — жовті, а Сашко — помаранчеві. Кульки по одній відносьте своїм мамам. Подивимось, хто з вас найшвидший і найуважніший.

Починається гра «Збери кульки».

О с і н ь: Які уважні в нас малюки! Вони правильно позбирали кульки. Прикрасьмо цими кульками-листочками оці деревця. *(Діти разом із батьками прикрашають макети дерев.)* Малята, як ви гадаєте, якого кольору осінній дощик? *(Діти пропонують свої варіанти.)*

Максимко, Настуся і Юрко збиратимуть кульки кольору дощу: сині, блакитні, сірі, сріблясті.

Малята добирають кульки потрібного кольору й відносять їх по одній своїм батькам.

О с і н ь: Молодці, із завданням упоралися. Подивіться уважно на кульку: що вона вам нагадає? *(Відповіді малюків.)*

Атож, вона схожа на краплинку. А якщо зібрати всі краплинки до купи, то що вийде? *(Відповіді дітей.)* Правильно, струмок. Позбираймо всі крапельки в струмочок, і потече він он у те озеро *(зв'язані обручі)*.

А ще, друзі, я підготувала для вас цікавий танок. Узявшись за руки, станьте колом. Танок називається «Усе роби, як я»: усі рухи повторюйте за мною.

Виконується танок «Усе роби, як я». Діти танцюють, Осінь співає дві строфи пісні-танцю й зупиняється.

О с і н ь: Малята, чи сподобався вам танок? *(Відповіді дітей.)*

Чи хочете ви навчити цього танку своїх батьків? *(Відповіді малюків.)* Тоді запрошуйте їх на наш веселий танок.

Діти запрошують на танець батьків і танцюють до кінця пісні, а потім повертаються на свої місця.

О с і н ь: Ви мені дуже подобається, такі ви всі веселі та дружні. Лісу ми з вами лад дали. Але врожаю овочів і фруктів ще не зібрали. Подумайте, на який фрукт або овоч ви хотіли б перетворитись, але поки що мені цього не кажіть.

Звучить легка музика, поки діти міркують.

О с і н ь: Я знову прошу допомоги в батьків, бо потребую двох помічників. *(Відбувається спілкування з батьками.)* Зараз зі станції «Врожайна» вирушають два потяги: один — для збирання овочів *(Осінь дає комусь із батьків торбинку)*, а другий — для збирання фруктів *(Осінь дає кошук)*. Цей потяг збирає овочі — у нього «сідають» ті діти, які перетворилися на овочі, а оцей потяг — для тих, котрі стали фруктами. Їдьмо!

Починається гра «Збирання врожаю». «Потяги» проїжджають повз дітей, і малята приєднуються ланцюжком до свого потяга. Невдовзі всі діти «виїздять» на середину зали. Батьки сідають на свої місця.

О с і н ь: Який багатий урожай ми зібрали! Загляньмо до цього вагончика і дізнаймося, які в ньому овочі. *(До малят.)* Ти який овоч? А ти який? *(Відповіді дітей.)* Тепер зазирнімо до вагончика з фруктами. Ти який фрукт? *(Відповіді малюків.)*

Так, гарний урожай ми зібрали. Добре попрацювали! Дякую вам, діти, за допомогу. Я переконалася, що ви дружні й завжди готові допомогти. Справжній друг завжди допоможе товаришеві і, звичайно, не забуде всміхнутися йому.

Лунає музика, малюки запрошують батьків на танок «Усміхнутись не забудь».

О с і н ь:

За все, за все вам дякую.

Прощатись час наспів.

Дарую вам на згадку я

Ці яблука з садів!

Звучить музика. Осінь роздає гостинці.

В е д у ч а: Спасибі тобі, мила Осене, за частування. Нетерпляче будемо чекати на нову зустріч із тобою!

О с і н ь: До побачення, друзі! (*Виходить під музику.*)

В е д у ч а: От і закінчується наше свято. І нехай за вікном віє вітер, шумить дощ, але в усіх нас добрий настрій. А далі буде ще так багато чудових свят! До нових зустрічей, друзі!

МИ — НАЙЗАКОХАНІШІ (до Дня святого Валентина для різновікової групи)

Л. А. Олійник

Мета. Створити радісну, доброзичливу атмосферу спілкування дітей і батьків. Формувати вміння створювати музичний образ у процесі пісенної, ритмічної й ігрової творчості. Розвивати музичну культуру, духовно збагачувати особистість. Сприяти формуванню естетичного почуття, любові до навколишньої дійсності.

Обладнання: повітряні кульки; квіти (для прикрашення зали); цукерки; повітряна кулька-сердечко на паличці; розрізані навпіл малі листівки-«валентинки» відповідно до кількості дітей; мольберти; малюнки з овалами обличчя хлопчика та дівчинки; подарунки для батьків — «валентинчики».

ЗМІСТ ЗАХОДУ

Зала святково прикрашена повітряними кульками, квітами і т. ін. Звучить спокійна, приємна музика, до зали заходять батьки й сідають на стільці через один, залишаючи вільні стільці для своїх дітей. Потім, коли всі батьки посідали на свої місця, у залу заходять гарно вбрані малюки й сідають біля батьків.

В е д у ч а: Дорогі друзі, сьогодні 14 лютого, і ми зібралися тут, щоб відзначити цікаве й веселе свято — День святого Валентина. Його справляють і дорослі, і діти поміж своїми близькими та друзями. Це свято добра, миру, ввічливості, веселощів і сміху, а найголовніше — це свято любові.

Раптом до зали «влітає» Карлсон.

К а р л с о н: Ну, що дивитесь? Посадку давайте, бачите, втомився! (*Зупиняється на вказаному ведучою місці.*) Ви мене впізнали? Я... я найкращий у світі літальний апарат, а зовуть мене...

Д і т и: Карлсон!

К а р л с о н: Привіт, дівчата і хлоп'ята, а також їхні батьки! Шибеники й пустуни!

В е д у ч а: Ну що ти, Карлсоне, діти в нас хороші, чемні. Привітайся з ними як слід!

Карлсон: А я забув, як слід вітатися.

Ведуча: Як же нам тобі допомогти, щоб ти згадав?

Карлсон: Дуже просто: мені треба підкріпитися. Ви ж знаєте, яку їжу я люблю більше за все на світі?

Ведуча: Діти, яка в Карлсона улюблена їжа?

Малята пропонують варіанти відповідей, а ведуча пригощає Карлсона цукеркою.

Карлсон (з'їдає цукерку): Ура-а! Згадав! Здрастуйте, малята гарні, веселі, симпатичні, найдобріші, найрозумніші!

Ведуча: Як добре ти привітався, Карлсоне! Так, наші малюки веселі й добрі. І сьогодні маємо свято.

Карлсон: Свято? От чудово! Я дуже люблю свята. А чи можна мені залишитись у вас?

Ведуча: Звичайно, можна. Правда, діти?

Карлсон: І що ж ми сьогодні святкуємо?

Ведуча: Сьогодні день усіх закоханих, і ми відзначаємо його, бо в нашій великій і дружній родині всі закохані.

Карлсон: Та невже? Це ви все-таки перебільшуєте, бо найзакоханіший у світі — то я, Карлсон!

Ведуча: Ми з малятами доведемо тобі, що в нас усі є закоханими. Дивися: тати люблять мам, а мами люблять татів; діти люблять своїх батьків, батьки люблять своїх дітей. Хтось закоханий у цирк, а хтось — у серіал. Хто любить солодке? Підведіться, будь ласка! (Діти та батьки підводяться.) Хто полюбляє дивитися мультфільми — підніміть руку! Хто любить поспати — підніміть обидві руки! А хто закоханий у морозиво — потупайте ногами!

Карлсон: Ой! Скільки у вас закоханих!

Ведуча: От бачиш, Карлсоне, ти не один закоханий у всьому світі.

Карлсон: А чи знають ваші хлопчики й дівчатка, а також їхні батьки, що любов і дружба починаються — з чого?..

Усі: З усмішки!

Звучить пісня, співають усі.

Карлсон: О-о! Ви починаєте мене переконувати, що ви всі справді закохані. А чи знаєте ви, що всі закохані називають одне одного пестливими іменами? От, наприклад, мій друг Малюк називає мене «мій дорогий Карлсончик». (Підходить до дитини.) Ось тебе якими ласкавими словами називає мама? (Відповідь малюка.) А ви, мамо, скажіть нам, як ваше маля ласкаво вас називає?

Карлсон пускає по колу повітряну кульку-сердечко на паличці. Той, у кого вона в руках, каже, як його ласкаво називають близькі; кульку передають із рук до рук, а тому висловлюється кожний.

Карлсон: Які гарні слова я почув! Оце чудово! Ви справді найзакоханіші, а таким людям і живеться весело!

Танок на місці «Якщо весело живеться» виконують усі.

Карлсон: Як у вас весело! Я такий радий, що ви запросили мене на ваше свято. Ви всі такі чудові й закохані! (Проводить поглядом по обличчях.) Які у вас дівчатка вродливі, ну просто принцеси!

Ведуча: А хлопчики в нас — справжні лицарі: вони поважають і захищають дівчаток.

Карлсон: Тоді я пропоную пограти в гру, яка називається «Знайди свою принцесу».

Розрізані навпіл малі листівки-«валентинки» роздають дітям, «лицар» відшукує свою «принцесу» за картинкою, яка має збігтися. Потім Карлсон пропонує пограти в гру «Їстівне — неїстівне» та виконати «танок із кульками». Усе це проводиться з участю батьків.

Ведуча: Друзі, сьогодні таке прекрасне свято, нам із вами дуже весело, але тут я бачу дівчаток і хлопчиків, які чомусь не всміхаються. Розвеселімо їх: намалюймо їм усмішки! Тільки малювати будемо із заплющеними очима! Я запрошую мам і татів вийти до мене.

Далі йде гра для батьків «Намалюй усмішку».

Ведуча: Подивіться, якими веселими вийшли хлопчики й дівчатка! Друзі, у нас сьогодні свято?.. (Відповіді малят.) А чи можна уявити свято без квітів? Адже це так приємно, коли дарують квіти. Я впевнена, що всі ви любите їх. Малята, а якою квіточкою ви хотіли б стати?.. (Відповіді малюків.) А квіточка виростає з чого?.. (Відповідь: із насінини.) І тепер я прошу всіх вас вийти на середину зали. (Виходять усі: і діти, і батьки.) Діти, уявімо, що кожний із вас — це маленька насінинка (малюки присідають навпочіпки), а мами й тати — це промені сонця. Яюсь теплий промінь упав на землю й зігрів у ній насінину. (Батьки обіймають дітей.) З насінини проклюнувся паросток. (Малята трохи піднімаються.) З паростка виросла прегарна квітка. Виніжується вона на сонечку, підставляє йому кожну пелюстку. А сонечко дарує квітці своє тепло, ніжність, ласку, дбайливо пестить пелюсточки своїм теплим промінням. І от квіточка розпустилася, розцвіла. Кожна з квіток стала по-своєму прекрасною й неповторною, наповнила всю землю ароматом. (Батьки ніжно обіймають дітей, гладять їх

по голівці, шепочуть їм ласкаві слова.) Подивіться, який чудовий букет у нас вийшов.

Звучить пісня про дітей, її співають батьки та вихователі, а малюки підспівують.

Ведуча: Дорогі батьки, малята приготували вам подарунки.

Звучить музика, діти дарують батькам подарунки-«валентинчики», зроблені власноручно.

Карлсон: Дякую вам, малята, за тепло та любов. Але час прощатися, на мене чекає мій друг Малюк. Я теж несу йому подарунок — свій «валентинчик». До побачення! («Відлітає».)

Ведуча: Наше свято закінчилось, але ви продовжите його вдома, у родинному колі. Бажаю всім вам миру, добра та любові!

У ПОШУКАХ ЗОЛОТОГО КЛЮЧИКА (новорічне свято для різновікової групи)

Л. А. Олійник

Мета. Створити атмосферу свята, очікування дива й надії на зустріч із радістю, добром, любов'ю та мрією. Сприяти переживанню радості від спілкування з музикою. Формувати здатність створювати музичний образ. Сприяти самореалізації дітей у танцювальній, пісенній, художній, ігровій творчості. Розвивати естетичні почуття, активність, уяву, ініціативу.

Обладнання: новорічна ялинка; конверт із листом; «золотий» ключик; скринька для подарунків; «крижані» фігурки; дзеркало; мішок; подарункові новорічні листівки для всіх учасників; подарункові шоколадні діди-морози.

ЗМІСТ СВЯТА

Лунає врочиста музика, до зали заходять Снігуронька та Сніговик (ролі виконують вихователі), на цей час батьки вже перебувають у залі.

Сніговик:

Усміхніться, тати й мами,
В цей передсвятковий час.
Рік новий іде з дарами,
Щастя він несе для нас!

Снігуронька:

Зі святкової нагоди
Друзів кличемо на бал.
Круг ялинки ми сьогодні
Влаштували карнавал!

Звучить мари із балету П. І. Чайковського «Лускунчик», до зали по черзі (у послідовності, визначеній Сніговиком і Снігуронькою) заходять діти, стають біля ялинки обличчям до глядачів.

Сніговик:

На карнавал наш завітали гноми,
Які давно із казки нам відомі.
На свято гноми не самі прийшли:
Вони ще й Білосніжку привели.

Снігуронька:

Кай і Герда до нас поспішають,
У двір на санчатах в'їжджають.

Сніговик:

Просимо на свято,
Дорогі малята.

Снігуронька:

До нас, наче білі пушинки,
Летять у гості сніжинки.

Сніговик:

А от і іграшки з'явилися ялинкові,
Цукерки, хлопавки, гірлянди кольорові!

Снігуронька:

Сріблом, золотом ряхтить
Простора, світла зала.
І всі ми скажемо за мить:
Нова пора настала!

Усі ведуть хоровод «Новий рік до нас прийшов». Потім, коли всі тільки-но сіли на місця, у залі гасне світло, чути виття хуртовини.

Снігуронька: Ой! Що сталося?

Сніговик: Чогось темно, незатишно...

Запалюється світло. Снігуронька помічає лист.

Снігуронька:

Отакої! Що за жарти?
Добре, світло знов горить...
Тут уважним бути варто.
Ось конверт якийсь лежить! *(Бере лист.)*
Під ялинкою з'явився,
Ніби з неба він вродився,
Що ж у ньому за послання?

Сніговик:

Це зі святом привітання!..

Снігуронька *(відкриває конверт і читає лист):*

«Любі діти!
Я на свято рік чекав,

Подарунки добирав.
 Склав у скриню чарівну,
 Золотим ключем замкнув.
 Після цих важливих справ
 Під ялинку ключ поклав.
 Але так до вас спішив,
 Що той ключик там лишив.
 Він лежить далеко десь,
 В лісі, повному чудес.
 Допоможіть, малята,
 Цей ключик відшукати!

Підпис: Дід Мороз».

Сніговик: Ну то що, друзі, допоможемо Дідусеві Морозу знайти ключик від чарівної скрині? *(Відповіді малюків.)*

Снігуронька: Діти, а як ви гадаєте, коли ключик чарівний, то де його треба шукати? Де живуть чари? *(Малята висловлюють свої версії.)*

Снігуронька: Правильно. А в казку ми потрапимо за допомогою чарівної пісеньки.

Звучить пісня про казку, співають і діти, і батьки.

Снігуронька: Цікаво, у якій казці ми опинилися?..

Під музику з'являється Колобок, зупиняється біля ялинки, співає пісеньку.

Снігуронька: Малята, чи ви вгадали, до якої казки ми потрапили? *(Відповіді дітей.)* Добрий день, Колобку!

Колобок: Здрастуйте, діти! Що привело вас у нашу казку?

Снігуронька:

Подарунки новорічні Дід Мороз у скриньку склав,
 З ними в дитсадок на свято завітати обіцяв.

Сніговик:

Скринька з візерунками — скринька з подарунками.

Снігуронька: Дід Мороз так квапився, так до нас спішив, що від тої скриньки ключ у лісі десь лишив.

Сніговик: Ти, Колобку, котишся лісовими стежками. Може, ти бачив золотий ключик?

Колобок: Ні, не бачив.

Заходить Ведмідь.

Ведмідь:

Здрастуй, Колобку! Прекрасно!
 Трапився мені ти вчасно!
 Зранку я не їв нічого —
 І зустрів тебе, смачно-о-ого!

Колобок: Ой, що ти, ведмедик, не треба мене їсти! Краще я тобі пісеньку проспіваю.

В е д м і д ь: Знаю я твої пісеньки. Нехай ліпше діти заспівають для мене.

С н і г о в и к: Друзі, треба рятувати Колобка. Настусю, виконай свою улюблену зимову пісеньку разом із мамою.

Звучить пісня для Ведмеда. Настя співає, а її мама акомпанує на фортепіано.

В е д м і д ь: Дякую вам за пісню, догодили ви Ведмедеві. Не їстиму я тебе, Колобку. Котися собі далі лісом. А мені також час іти у своїх справах. До побачення! *(Виходить.)*

К о л о б о к: Спасибі вам, друзі, порятували ви мене. До побачення! *(Теж іде.)*

С н і г у р о н ь к а: Як добре мати друзів, що завжди готові допомогти у скрутну хвилину! І пісенька, яку виконала Настуся з мамою, допомогла нам визволити Колобка з біди. Подаруйте усмішку своїм друзям! *(І діти, і батьки всміхаються одне одному.)*

С н і г о в и к: Друзі, настав час вирушати до іншої казки на пошуки золотого ключика.

Усі знову співають пісню про казку.

С н і г о в и к: Куди ж ми з вами потрапили цього разу? *(Виходить Білосніжка).* Добрий день, дівчинко! Скажи нам, будь ласка, у якій ми казці?

Б і л о с н і ж к а: Ви читали про мене? Я, малята, Білосніжка. Мені дали притулок гноми, обігріли, нагодували. Ми живемо вкупі й дружимо. А що вас привело в нашу казку?

С н і г у р о н ь к а: Ми з дітьми шукаємо золотий ключик Діда Мороза, дідусь його загубив. Чи ти, Білосніжко, часом не бачила золотий ключик?

Б і л о с н і ж к а: Ні, друзі, я його не бачила. Але я зараз покличу моїх маленьких друзів гномів, вони допоможуть вам у пошуках.

Виконується танок Білосніжки й семи гномів.

Б і л о с н і ж к а: Ох, друзі, на жаль, у нашій казці немає золотого ключика. *(Виходить.)*

С н і г у р о н ь к а: Білосніжці її друзі гноми дали притулок, нагодували, простягли руку допомоги у скрутну хвилину... А скажіть, малята, як іще можна обігріти друга чи близьку людину? *(Відповіді дітей.)* Правильно, а ще добрим поглядом і хорошим настроєм. Обігрійте одне одного!

С н і г о в и к: Час рушати далі.

Звучить пісня про казку. Під музику виходять Кай і Герда. Вони танцюють дуєт Кая та Герди (танцюючи, знаходять на ялинці ключик).

Герда: Добрий день, друзі! Що привело вас до нашої казки?
Снігуронька: Здрастуйте, Каю й Гердо! Ми з дітьми шукаємо золотий ключик Діда Мороза, дідусь його загубив.

Кай: Чи не оцей ключик ви шукаєте?

Сніговик: Авжеж, це він!

Світло гасне, і Кай зникає.

Герда:

Віхола примчала зла,
Всі стежинки замела,
Де ж подівся братик Кай?
До сестрички поспішай!

(Плаче.)

Снігуронька: Не плач, Гердо, ми з дітьми допоможемо тобі знайти Кая.

Сніговик *(дістає дзеркало)*:

Ось якби це дивне скло
Зараз нам розповіло,
Де хлопчину нам знайти,
Від біди уберегти.
Дивне дзеркальце, скажи,
А ще краще покажи,
Де наш Кай подівся враз...
Заспокой скоріше нас!

(Уважно дивиться.)

Ось карета кришталева
Снігової Королеви,
Там твій Кай, і ключ у нього...
Ой далека в них дорога!
Слід на північ вирушати,
Кая звідти визволяти!

Снігуронька: Ми вирушаємо до замку Снігової Королеви, а шлях нам укажуть сніжинки.

Сніжинки, сніжинки, сріблисті пушинки,
Швидше, скоріше сюди прилетіть,
До Кая дорогу нам покажіть!

Виконується танок Сніжинок.

З'являється Кай, він викладає крижані фігурки. З-за ялинки виходять Снігуронька, Сніговик, Герда.

Герда: Кай! Ось він! Каю, я твоя Герда. Ти впізнав мене?

Кай: Відійди від мене, дівчисько! Не заважай мені складати візерунок.

Снігуронька: Так, Кая ми знайшли, тільки його серце заморозила Снігова Королева.

Герда: Як же нам розтопити серце Кая?

Сніговик: Діти, що нам робити, підкажіть!

Дитина: Треба обійняти Кая, зігріти його своїм теплом і проспівати чарівну пісеньку.

Звучить пісня про казку.

Кай: Гердо! Друзі! Як довго я вас не бачив! Я наче був уві сні.

Герда: Твоє серце заморозила Снігова Королева, а ми з дітьми розтопили його.

Кай: Дякую вам, друзі!

Сніговик: Каю, а де ж ключик Діда Мороза?

Під музику до зали заходить Снігова Королева (її роль виконує одна з мам).

Снігова Королева:

Я ключик у себе сховаю,

Нізащо його не віддам!

За серце розтоплене Кая

Я серця заморожу всіх татів і мам!

Проходячи повз батьків, сипле на них біле конфеті, потім іде за ялинку.

Сніговик: Що ж нам робити?

Снігуронька: Потрібно розтопити серце Снігової Королеви.

Сніговик: Але як ми це зробимо?

Дитина: Для Снігової Королеви також треба проспівати добру чарівну пісеньку.

Снігуронька: І цю пісеньку для неї проспівує маленький сонячний промінчик, тепло й доброта якого, напевне, розтоплять крижане серце Снігової Королеви.

Виконується пісня для Снігової Королеви.

Снігова Королева: Яка гарна пісня! Ах, здається, моє серце тане! Ось ваш ключик, візьміть його, будь ласка.

Добрішаю я, веселішою стала.

Спасибі, мене ви розчаклували!

І разом із вами, мої ви чудові,

Я хочу відзначити свято зимове.

Сніговик: Тоді повертаймося швидше до дитячого садка.

Снігуронька: Стривайте, а як же ми вирушимо назад, коли серця батьків заморожені?!

Сніговик: Снігуронько, подивись: біля кожного з них є маленький сонячний промінчик, от він і розтопить їхні серця.

Снігуронька: Справді. Діти завжди зігрівають наші серця своєю добротою. Малята, ви — сонячні промінчики! Обійміть кожний своїх маму й тата, знайдіть для них ніжні, добрі слова,

скажіть їм, як ви їх любите. Адже доброта й ніжність можуть розтопити навіть таке холодне серце, яке було в Снігової Королеви.

Звучить спокійна музика, під яку діти говорять батькам ніжні слова.

Снігуронька:

От як на світі, малята, буває:
Добро навіть холод і лід подолає!

Сніговик: Друзі, поспішімо до дитячого садка: незабаром Дідусь Мороз прийде!

Звучить пісня про казку.

Снігуронька: Діти, чи вам сподобалася наша мандрівка? (Відповіді малят.) А тепер усі дружно покличмо Дідуся Мороза!

Усі кличуть Діда Мороза. До зали заходить Дід Мороз — синій ніс.

Дід Мороз — синій ніс: Добрий день, друзі мої! З Новим Роком вас вітаю, всім здоров'ячка бажаю!

Сніговик: Друзі, подивіться, якийсь чудний цей Дід Мороз...

Снігуронька: Чого ж він чудний? І з бородою, і з мішком...

Сніговик: У справжнього Діда Мороза ніс червоний, а в цього — синій. Виходить, це несправжній Дід Мороз!

Дід Мороз — синій ніс: Дуже навіть справжній!

Я, малята, Дід Мороз,
А не просто з лісу хтось!
Полюбляю я гуляти і хурделиці знімати.
Як трусну я рукавом — все вкривається сніжком.
Але зараз я святкую, з дітьми я товаришую.
Швидше в коло всі ставайте і танок свій починайте!

Усі водять хорівод «Дід Мороз».

Сніговик: Діду Морозе — синій ніс, а це твій ключик, його ти нас просив знайти?

Дід Мороз — синій ніс: Ні, діти, це не мій ключик.

Дитина: Дідусю Морозе — синій ніс, а подарунки ти приніс?

Дід Мороз — синій ніс: Авжеж, приніс. Який же Дід Мороз без подарунків? Але подарунки мої зачаровані, вони перетворилися на повітряні кульки, а щоб їх розчаклувати, треба виконати завдання.

Дід Мороз дістає з мішка повітряну кульку із завданням: проспівати пісню, розповісти вірш або станцювати. Діти виконують ці номери разом із батьками.

Дід Мороз — синій ніс: Які ви молодці, з усіма завданнями впоралися! Зазирну я в мішок, що там із нашими подарунками?.. Ви всі подарунки розчаклували, вони ваші. (*Роздає подарунки — маленькі листівки — і дітям, і батькам*). Друзі мої, час мені повертатися до лісу. Щасливого вам Нового року! До побачення! (*Виходить*.)

Сніговик:

Хтось у двері стукає, хтось прийшов до нас...

Ти заходь, не бійся в новорічний час.

Під музику до зали заходить Санта-Клаус (його роль виконує хтось із батьків). Він вітається з усіма англійською мовою, грається з дітьми, малята читають вірші (усе англійською мовою; використовується той матеріал, який діти вивчали з учителем англійської). Санта-Клаус роздає всім подарунки (шоколадні діди-морози), прощається й іде.

Чути стукіт у двері.

Сніговик:

Хтось у двері стукає, хтось прийшов до нас...

Ти заходь, не бійся в новорічний час.

До зали під музику заходить Дід Мороз зі скринькою.

Дід Мороз: Добридень, мої маленькі! Здрастуйте, мої гарненькі! Ой які ви милі, всі рум'яні та красиві!

Сніговик: Дідусю, а ти хто такий?

Дід Мороз: Як це хто? Сніговику, ти що, не впізнаєш мене? Я ж Дід Мороз!

Сніговик: До нас уже приходили аж два Діди Морози. Ану ж бо, покажи свої документи! Паспорт, наприклад.

Дід Мороз:

Паспорт залишився вдома,

Але дітям я знайомий.

Ви скажіть йому всерйоз:

Я Мороз чи не Мороз?!

Малюки відповідають.

Сніговик: Але справжній Дід Мороз може робити дива!

Дід Мороз: Добре. Будуть вам дива.

Ану, іграшки ялинкові, зірки кольорові!

Мерщій оживайте, танцюйте, із нами святкуйте!

Тричі плеще в долоні. Діти виконують танок ялинкових іграшок.

Сніговик: Отепер я бачу, що ти справжній Дід Мороз, і, виходить, цей золотий ключик — твій.

Дід Мороз: Дякую вам, друзі мої, що знайшли ключик. Настав час відімкнути мою чарівну скриню. У новорічне свято подарунків маю багато!..

Відчиняє скриню, персонажі роздають подарунки.

Сніговик: Друзі, сьогодні на наше свято завітали три Діди Морози. Уявляєте, скільки в нас у Новому році буде щастя, здоров'я, усмішок, добра, успіхів? Як гарно!

Дід Мороз:

Хай радісно світиться в хаті ялинка,
Хай буде щасливою кожна хвилинка.
Нехай не змовкають пісні ваші, сміх,
А рік новий буде щасливим для всіх!
З Новим роком!

Усі персонажі прощаються з дітьми та батьками.

Зміст

Вступ.	3
Розділ 1. Організація роботи в різновіковій групі	
Модель організації роботи в різновіковій групі	6
Погляд практиків на комплектування різновікових груп	7
Розділ 2. Оптимальний режим життєдіяльності дитини	
Критерії добору режиму життєдіяльності	10
Алгоритм життєдіяльності дітей у різновіковій групі	11
Розділ 3. Розвивальне предметне середовище як головна умова реалізації освітніх завдань	13
Розділ 4. Організація освіти в різновіковій групі	16
Створення умов для оптимального розвитку кожної дитини	16
Організація пізнавально-розвивальної діяльності	18
Розділ 5. Організація ігрових та продуктивних видів діяльності	26
Дидактичні, інтелектуальні ігри як чинник взаємонавчання	26
Організація ефективної взаємодії в продуктивних видах діяльності	27
Реалізація ідей вальдорфської педагогіки	28
Розділ 6. Взаємодія як основа виховного процесу	30
Формування повноцінного досвіду спілкування	30
Основи взаємодії дітей і формування комунікативності	31
Розділ 7. Тенденції роботи з родиною	35
Додатки	37

Видавництво «Ранок» спеціалізується на випуску книг для розвитку, освіти й навчання дітей дошкільного й шкільного віку. У видавництві завжди є широкий асортимент навчально-методичних посібників, ігор і робочих зошитів для освітніх закладів та домашнього навчання.

ISBN 978-966-082-703-5

9 789660 827035